

SEKS İŞÇİLERİ İÇİN
SAĞLIK HİZMET YÖNETİMİ VE SUNUMU:

T.C. SAĞLIK BAKANLIĞI'NA YÖNELİK EL KİTABI

SEKS İŞÇİLERİ İÇİN SAĞLIK HİZMET YÖNETİMİ VE SUNUMU: T.C. SAĞLIK BAKANLIĞI'NA YÖNELİK EL KİTABI

© Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği (2017)

Bu yayının tüm hakları Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği'ne aittir.

Yayının bir bölümünün veya tamamının çoğaltılması öncesi, Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği'nden izin alınması mecburidir.

Yayının belirli bölümlerinin alıntılanması, bu yayın ve ilgili bölümleri referans gösterilerek gerçekleştirilebilir. Uygun şekilde referans gösterildiğinde, izin alınması zorunlu değildir.

Hazırlayan:

Kemal Ördek

Tasarım:

Ceket Medya

Paris Cad. No:9 D:1 Kavaklıdere/ANKARA

www.ceketmedya.com

info@ceketmedya.com

Baskı:

Ően Matbaa

Özveren Sokağı 25/B

Demirtepe/ANKARA

Kingdom of the Netherlands

Bu yayın, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu Türkiye Ofisi ve Hollanda Büyükelçiliği MATRA Fonu tarafından finansal olarak desteklenen **Türkiye'de Seks İşçilerinin Cinsel Sağlık Durumunun İyileştirilmesi Projesi** kapsamında hazırlanmıştır.

Yayının içeriğinin tüm sorumluluğu Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği'ne aittir ve hiçbir şekilde finansal destek sunan kurumların görüşlerini yansıtmamaktadır.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	7
ÖNSÖZ.....	9
KARL KULESSA.....	9
DR. JENNIFER BUTLER.....	13

1. GİRİŞ..... 17

A. YAYININ YAPISI.....	19
B. GEREKÇE: T. C. SAĞLIK BAKANLIĞI POLİTİKALARI VE UYGULAMALARI İLE SEKS İŞÇİLİĞİ İLİŞKİSİ.....	20
C. TANIMLAR.....	24

2. TÜRKİYE'DE SEKS İŞÇİLERİNİN CİNSEL SAĞLIK VE ÜREME SAĞLIĞI DURUMU 29

3. SEKS İŞÇİLERİNİN HAKLARI VE YASAL ÇERÇEVE 39

SEKS İŞÇİLİĞİ, İNSAN HAKLARI VE HUKUK.....	41
ULUSLAR ARASI MEVZUAT VE ULUSLARARASI KURUM VE KURULUŞLARIN TAVSİYELERİ.....	50
ULUSAL MEVZUAT.....	61

4. TEMEL OLUŞTURAN ÖNEMLİ BİR ÖRNEK: SEKS İŞÇİLERİ İLE KAPSAMLI HIV/CYBE PROGRAMLARININ UYGULANMASI 73

5. ÖNCELİKLİ ADIMLAR 83

- A. SEKS İŞÇİLİĞİ İLE İLİŞKİLİ MEVZUAT VE
POLİTİKALARIN İYİLEŞTİRİLMESİ 86
- B. AYRIMCILIK VE ŞİDDET KARŞITI MEVZUAT
VE POLİTİKALARIN BENİMSENMESİ 91
- C. YOKSULLUK VE SOSYAL GÜVENCESİZLİK İLE MÜCADELE 92
- D. SAĞLIK HİZMET SUNUCULARININ BİLİNÇLENDİRİLMESİ 93
- E. SİVİL TOPLUM İLE İŞBİRLİĞİ 94
- F. KURUM İÇİ İYİLEŞTİRME ÇALIŞMALARI 95
- G. KURUM DIŞI AKTÖRLERLE İLETİŞİM VE İŞBİRLİĞİ 96

6. EKLER 97

- A. ULUSAL MEVZUAT ÖRNEKLERİ 99
- B. ULUSLARARASI MEVZUAT ÖRNEKLERİ 100
- C. ULUSLARARASI KURUM VE
KURULUŞLARIN RAPORLARI, TAVSİYE KARARLARI 102
- D. ULUSAL DURUM İLE İLGİLİ KAYNAKLAR 102

TEŞEKKÜR

Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, 2014 yılından bu yana seks işçilerinin cinsel sağlık ve üreme sağlığı durumunun tespiti, seks işçilerinin sorunları ve ihtiyaçlarının kamuoyu ve ilgili yetkililere iletilmesi, seks işçilerinin sorunlarına cevaben kapasitelerinin güçlendirilmesi ve hem bakanlıklar düzeyinde hem de yerelde yol haritaları ve eylem planları oluşturulması amacıyla çalışmalar yürütmektedir.

Elinizde bulunan yayın, Kırmızı Şemsiye'nin bahsi geçen çalışmaları kapsamında Sağlık Bakanlığı yetkililerinin seks işçilerinin cinsel sağlık ve üreme sağlığı durumu konusunda bilgilendirilmeleri ve ihtiyaç duyulan yasal değişiklikler ve fiili politikaların geliştirilmesi konusunda teşvik edilmesi amacıyla hazırlanmıştır.

Bu yayının hazırlanması, seks işçilerine yönelik eğitimler, kamu kurum ve kuruluşları ile akademisyenler ve sivil toplum kuruluşu temsilcilerine yönelik gerçekleştirilen bilgilendirme ve danışma amaçlı yuvarlak masa toplantıları, çeşitli illerdeki kamu kurum ve kuruluşlarına yönelik gerçekleştirilen ziyaretler ve bilgilendirme görüşmelerinden süzülen bilgi ve deneyimin sonucunda ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, başta Sağlık Bakanlığı olmak üzere, tüm kişi, kurum ve kuruluşlara Kırmızı Şemsiye'nin çalışmalarına gösterdikleri ilgi ve cömert desteklerinden dolayı teşekkür ederiz.

Bu yayının açılış bölümüne yazıları ile katkı sunan Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu Türkiye Temsilcisi Sayın Karl Kulesa'ya ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu Doğu Avrupa ve Orta Asya Bölge Ofisi Üst Düzey Danışmanı Sayın Dr. Jennifer Butler'a sonsuz teşekkürlerimizi sunarız.

Kırmızı Şemsiye'nin seks işçilerinin cinsel sağlık ve üreme sağlığı durumlarının iyileştirilmesi amacıyla gerçekleştirdiği çalışmalara başından bu yana finansal ve teknik destek sunan Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu Türkiye Ülke Ofisi'ne teşekkür ederiz.

İlgili el kitabının oluşturulmasına vesile olan, Türkiye'de Seks İşçilerinin Cinsel Sağlık Durumunun İyileştirilmesi Projesi'ne finansal destek sunan Hollanda Kraliyeti Ankara Büyükelçiliği'ne ayrıca teşekkürlerimizi sunarız.

ÖNSÖZ

KARL KULESSA

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER NÜFUS FONU TÜRKİYE TEMSİLCİSİ
AZERBAIJAN VE GÜRCİSTAN ÜLKE DİREKTÖRÜ

UNFPA (Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu), devletlerin yoksulluğu ve eşitsizliği azaltma politikalarını geliştirme sürecinde, her bireyin evrensel, nitelikli cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine erişiminin sağlanmasını ve hiç kimsenin geride bırakılmamasını öncelikli hedefleri arasında tanımlamaktadır. Bu anlayışla, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri çerçevesinde; özellikle **“Hedef 3 - Sağlıklı Bireyler, Hedef-5 Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Hedef 10 Eşitsizliklerin Azaltılması”** küresel hedeflerine erişimin sağlanmasına, sağlık göstergelerinin geliştirilmesine ve eşitsizliklerin azaltılmasına katkı vermek üzere şekilde programlar yürütmektedir.

UNFPA'nın evrensel misyonu, cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine ve bilgisine erişilmesi ile birlikte; HIV dahil olmak üzere cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlara, istenmeyen veya riskli gebeliklere, cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ve diğer cinsel sağlık ve üreme sağlığı ile ilgili durumlara yönelik risklerin ve karşılanmamış ihtiyacın azaltılmasına yardımcı olmaktadır.

UNFPA, Türkiye’de 6 ıncı Ülke Programı (2016-2020) kapsamında ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri doğrultusunda, özellikle sağlık bilgisine ve hizmetlerine erişiminde güçlük çeken gruplara yönelik çalışmalara ağırlık vererek; üreme sağlığına erişim ve toplumsal cinsiyet eşitliği konularındaki farklılıkları azaltma yönündeki programları desteklemektedir.

Türkiye’de yapılan çalışmalar, özellikle cinsel sağlık ve üreme sağlığı alanında bilgi ve hizmete erişimde en güçlük çeken gruplardan birinin de seks işçileri olduğunu ortaya koymaktadır.

Yine bu alana yönelik gözlem ve veriler Türkiye’de kayıtlı alanda çalışan seks işçilerinin sayısının azalırken, seks işçilerinin çalıştığı alanların farklılaştığını koymaktadır.

Seks işçilerinin sağlık hizmetlerine erişiminin istenen düzeyde olmamasının altında yatan nedenleri arasında; sağlık bilgisi, farkındalığı ve sağlık arama davranışının güçlü olmamasının yanısıra, özellikle sıklıkla şiddete uğramaları, damgalanma ve ayrımcılık ile yüzyüze gelmeleri sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.

Seks işçileri, sağlıkla ilgili temel bilgiler ile tanı ve tedavi hizmetleri ile korunma ve HIV/AIDS önleme mekanizmalarına erişim hakkında yeterli düzeyde bilgiye sahip olamamaktadır. Çoğunlukla bilgiye erişim hakları çeşitli toplumsal dinamikler veya eksik uygulamalar sebebi ile sınırlanan seks işçileri, sağlıklarını koruyamamakta ve koruyucu sağlık hizmetleri başta olmak üzere; sağlık hizmetlerine düzenli olarak istenilen düzeyde erişememektedir.

Hizmet sunucularının, seks işçilerinin sağlık hizmetlerine erişimde yaşadıkları sorunlar ve ihtiyaçları konusunda yeterli düzeyde bilgisi ya da farkındalığı bulunmamaktadır.

Bu çalışmada, seks işçilerinin sağlık bilgi ve hizmetlerine erişimi ağırlıklı olmak üzere; sağlık alanında karar vericilerin ve yöneticilerin, hangi ilkeleri gözönünde bulundurarak ve hangi yaklaşımlarla politika üretmesi gerektiğine değerlendirilmeler yer almaktadır.

Bu yayında, Kırmızı Şemsiye’nin UNFPA ile birlikte bugüne dek gerçekleştirdiği kamu kurum ve kuruluşlarına yönelik bilgilendirme ve danışma yuvarlak masa toplantılarında tartışılan içerikten ve uluslararası rehberlerden yola çıkılarak, Sağlık Bakanlığının çok sektörlü işbirliği yaklaşımı ile seks işçilerinin sağlık durumunun iyileştirilmesi ve halk sağlığının geliştirilmesi amacıyla stratejik planlarına hangi araçları dahil etmesi gerektiğine dair teknik bilgilere ve politika önerilerine yer verilmiştir.

Türkiye’de Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine, tüm bireyleri kapsayan ve eşitlikçi ölçülerde erişilmesine ve göstergelerde farkların azaltılmasına, hizmet sunumunda evrensel insan haklarına ve hak temelli yaklaşıma katkı sağlayacağına inandığım bu kaynağı hazırlayan Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği’ne ve sağlık alanında yürüttüğümüz çalışmalara her zaman desteği, katkısı ve işbirliğini sağlayan, değerli ortağımız Sağlık Bakanlığı’nın tüm yönetici ve çalışanlarına samimiyetle teşekkür ediyorum.

DR. JENNIFER BUTLER

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER NÜFUS FONU
DOĞU AVRUPA VE ORTA ASYA BÖLGE OFİSİ
ÜST DÜZEY HIV DANIŞMANI

Seks işçilerine yönelik HIV'in önlenmesi ve üreme sağlığı konularına yatırım yapmak yalnızca doğru olanı yapmak değil, aynı zamanda halk sağlığı açısından da önem arz etmektedir. Seks işçileri anne, erkek kardeş, baba, kız kardeş, kuzen, amca, kız ve erkek çocuklar olarak toplumun birer üyesidir. Seks işçileri çoğu zaman ailelerini kötü ekonomik koşullarda geçindirmek için ya da hayatlarında yaşadıkları zorluklar neticesinde sahip oldukları kısıtlı seçeneklerden birisi olarak seks işçiliği yapmaktadırlar.

Bu konuyla ilgili yaklaşımımız, Birleşmiş Milletler AIDS Ortak Programı'nın HIV ve Seks İşçiliğine Dair 2012 Rehberi'ndeki üç temele dayanmaktadır. Birinci temel, devletleri, cinsel sağlık ve üreme sağlığı hakları konusunu da içeren HIV önleme, tedavi ve destek mekanizmalarına genel erişimi temin etmeye çağırılmaktadır. İkinci temel, destek imkanlarının oluşturulmasına, seks işçileri topluluğunun güçlendirilmesini de içeren ortaklık ve tercihlerin arttırılmasına; ulusal, yerel ve topluluk seviyelerinde stratejik ortaklıklar oluşturmaya, damgalama ve ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına ve seks işçileri için kapsamlı bir sosyal ve ekonomik hizmet alanının oluşturulmasına odaklanır. Üçüncü temel ise, kırılabilirliğin azaltılmasını vurgularken, toplumsal cinsiyet eşitliğine, yoksulluğa ve kısıtlı ekonomik imkanlara, genel eğitim hakkına ve ülke içi yerinden edilmiş insanlara, mülteci ve göçmenlerin ihtiyaçlarına değinir. Bu üç temel birden insan hakları temelli seks işçiliği düzenlemelerine dair bir çerçeve sunmaktadır. Bu temeller, dünya genelinde seks işçilerinin hizmete ulaşımındaki engellere dair deneyimlerini ortaya koyarken, kültür, din ve çeşitli sosyal dinamiklerin de rollerini belirtmektedir.

Bu yayın, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu tarafından desteklenen, Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği tarafından Türkiye'deki seks işçilerinin ihtiyaçlarına daha iyi destek olunabilmesi için, program ve politikalara rehber olması amacıyla geliştirilmiştir. Seks işçilerinin cinsel sağlık, üreme sağlığı ve ilgili hakları genellikle görmezlikten gelinmektedir. Seks işçilerine yönelik damgalama ve ayrımcılık, hizmetlere ulaşımında engel teşkil etmekte ve yaygın olarak sağlık çalışanları seks işçilerinin belirli sağlık ihtiyaçları konusunda yeterli bilgiye ve deneyime sahip değildir. Bu durum, seks işçilerinin çoğu zaman tedavi edilmemiş cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlarla yaşamaları, yetersiz doğum kontrol olanaklarına sahip olmaları, üreme yolu kanser taraması yaptırmamaları, hormon kullanımında az veya hiç danışmanlık almamaları ve transeksüel seks işçilerinin uygunsuz ve sağlıksız cinsiyet belirginleştirme yöntemlerine başvurmaları anlamına gelmektedir.

Devletler, sivil toplum kuruluşları ve sağlık çalışanları, seks işçilerinin haklarının diğer vatandaşlarla eşit şekilde korunmasını garanti altına almalıdır. Sağlık hizmetleri, damgalamanın ve ayrımcılığın engellenmesi ve sağlık hakları temelinde seks işçilerinin ulaşabildiği, uygun ve kaliteli hizmetler olmalıdır.

Seks işçileri aynı zamanda, emniyet yetkilileri, müşteriler ve birlikte oldukları kişilerden yüksek oranda fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalmaktadır. Bu durum, HIV ve cinsel yolla bulaşan enfeksiyonların bulaş riskini arttırmakta ve seks işçilerinin riski azaltma konusunda yardım ve hizmet almakta çekinmelerine yol açmaktadır.

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu, tüm dünyada, seks işçileri örgütleri ile sağlam ortaklıklar kurmuştur. Topluluk tarafından yürütülen yaklaşımlara yapılan yatırımlar, hizmetlerin en çok ihtiyacı olanlara en iyi şekilde ulaştırılması anlamına gelmektedir. Türkiye'de seks işçileri tarafından yönetilen Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, kanıta dayalı bilgi üretiminde ve seks işçile-

rinin cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine erişimini kolaylaştıracak insan hakları programları oluşturmada öncülük etmektedir. Derneğin belediyeler gibi yerel yönetim birimleri ile yerelde ve merkezde sağlık idarecileri ile olan çalışmaları ezber-bozan ve diğer ülkelere örnek teşkil edecek niteliktedir.

Seks işçileri için destek mekanizmalarının oluşturulması, devlet-sivil toplum ilişkisi ile seks işçileri arasındaki bağın güçlendirilmesi, damgalama ve ayrımcılığın azaltılması ve hukukun adil olmayan biçimlerde uygulanmasının ortadan kaldırılması için belirli programların oluşturulması gereklidir. Bu yayın, bu tarz programların oluşturulmasında pratik rehber özelliği taşımaktadır.

1. GİRİŞ

A. YAYININ YAPISI

Bu el kitabı, seks işçilerine yönelik sağlık hizmet yönetimi ve sunumunun iyileştirilmesi amacıyla T. C. Sağlık Bakanlığı'na yönelik hazırlanmıştır.

Seks işçilerinin cinsel sağlık ve üreme sağlığı durumlarının iyileştirilmesi, topluluk olarak kapasitelerinin güçlendirilmesi, damgalanma, ayrımcılık ve şiddet karşısında adalet mekanizmalarına erişimlerinin arttırılması, sağlık politikalarının geliştirilmesi süreçlerinde görüşlerine başvurulması, hizmet sunucuları ile merkezde ve yerelde sağlık idarecilerinin konu ile ilgili farkındalıklarının ve bilgi düzeylerinin arttırılması ve seks işçileri de dahil olmak üzere tüm vatandaşların eşit şekilde kaliteli ve erişilebilir sağlık hizmetlerinden faydalanması amacıyla T. C. Sağlık Bakanlığı'nın dikkatine sunulan bu el kitabı Türkiye'de bir ilk niteliği taşımaktadır.

El kitabının ilk bölümünde, bu yayının hangi gerekçe ile hazırlandığı açıklanmıştır. Türkiye'deki sağlık politikaları ile seks işçilerinin cinsel sağlık ve üreme sağlığı ile genel sağlık durumunun hangi açılardan ilişkilendirilebileceğine dair bilgilendirmeler yapılmaktadır.

Aynı bölümde, bu el kitabının gündemi olan seks işçiliği ile ilişkili tanımlara yer verilmiştir. Okuyucuların kullanılan dil ve terimler ile ilgili aynı bilgi düzeyi ve algıya sahip olması bakımından, yayın içerisinde kullanılan kavramların açıklaması yapılmış ve kullanılan dil ile ilgili yanlış bir algı oluşmaması için özen gösterilmiştir.

İlk bölüm, aynı zamanda, Türkiye'de seks işçilerinin cinsel sağlık ve üreme sağlığı durumu ile ilgili kısa bir bilgilendirme de sunmaktadır. Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği'nin Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu'nun desteği ile 2014 yılı içerisinde gerçekleştirdiği alan çalışmasının bulgularından faydalanılarak hazırlanan bölüm, okuyucuların konu ile ilgili hızlı ve özet şekilde bilgilendirilmesini amaçlamaktadır.

El kitabının ikinci bölümünde, seks işçiliğini çevreleyen Türkiye'deki ulusal mevzuat ile uluslar arası mevzuat örneklerine değinilmiştir. Seks işçilerinin cinsel sağlık ve üreme sağlığı durumu ile genel insan hakları durumunun iyileştirilmesi maksadıyla dikkate alınabilecek uluslararası mevzuat örneklerine odaklanılan bölümü takiben, Türkiye'deki mevzuatın seks işçilerine yansımalarına da değinilmektedir. Uluslararası seks işçileri hareketinin bugüne dek yürüttüğü savunuculuk çalışmalarının sonucu olarak ortaya çıkan ve Küresel Seks İşçiliği Projeleri Ağı (NSWP) tarafından hazırlanan "Seks İşçiliği, Hukuk ve İnsan Hakları" başlıklı mutabakat metni de bu bölümde incelenmiştir.

El kitabının bir diğer bölümü, T. C. Sağlık Bakanlığı'nın alandaki uygulamalarına fikir ve deneyim desteği sunmasını umduğumuz "Seks İşçileri İle Kapsamlı HIV/CYBE Programlarının Uygulanması: İşbirliği Odaklı Müdahalelere Dayalı Uygulanabilir Yaklaşımlar" adlı savunuculuk aracını tanıtmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu, Birleşmiş Milletler AIDS Ortak Programı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Ajansı, Dünya Bankası ve Küresel Seks İşçiliği Projeleri ağı tarafından 2013 yılında hazırlanan ve Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği tarafından 2017'de Türkçe'ye çevrilen bu aracın, T. C. Sağlık Bakanlığı tarafından ne şekilde kullanılabileceğine bu bölümde vurgu yapılmaktadır.

El kitabının son bölümü, T. C. Sağlık Bakanlığı'nın seks işçilerine yönelik sağlık yönetimi ve hizmet sunumu konularında hangi adımları öncelemesi gerektiğine dair önerileri sunmaktadır. Bakanlığın hangi ilke ve yaklaşımlarla hangi eylem planlarını geliştirmesi gerektiğine vurgu yapılan bölüm, somut öneriler içermektedir.

B. GEREKÇE: T. C. SAĞLIK BAKANLIĞI POLİTİKA VE UYGULAMALARI İLE SEKS İŞÇİLİĞİ İLİŞKİSİ

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 56. Maddesi, vatandaşların beden ve ruh sağlığı içerisinde hayatlarını idame ettirmelerini sağlamak amacıyla devletin hizmetleri düzenlemekle yükümlü olduğunu ifade etmektedir:

“VIII. Sağlık, çevre ve konut

A. Sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması

MADDE 56- Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.

Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.

Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.

Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir.

Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir.”¹

Türkiye'deki sağlık politikalarının tasarlanması, geliştirilmesi ve uygulanmasından T. C. Bakanlar Kurulu'na karşı sorumlu olmak kaydıyla birincil derecede sorumlu olan T. C. Sağlık Bakanlığı, Anayasa'nın belirlediği görevin yerine getirilmesini denetlemektedir.

T. C. Anayasası'nın belirlediği çerçeve içerisinde genel sağlık politikaları ve alandaki uygulamaların yönetimini gerçekleştiren Sağlık Bakanlığı'nın seks işçiliği konusuyla özel bir bağlantısı bulunmaktadır. Genel sağlığın tesisi noktasında uygulamaları yöneten Sağlık Bakanlığı, özellikle cinsel yolla bulaşan enfeksiyonların yayılmasının önlenmesi maksadıyla seks işçiliği pratiklerinin

¹ T. C. Anayasası, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf>, Erişim Tarihi: 08.02.2017

denetlenmesi yolunda mevzuatın geliştirilmesi ve uygulanması aşamalarında birincil sorumluluk sahibi bakanlıklar arasındadır.

1593 Sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu'nun 1. Maddesi, "Memleketin sıhhi şartlarını ıslah ve milletin sıhhatine zarar veren bütün hastalıklar veya sair muzır amillerle mücadele etmek ve müstakbel neslin sıhhatli olarak yetişmesini temin ve halkı tıbbi ve içtimai muavenete mazhar eylemek umumi Devlet hizmetlerindedir,"² der. 1930'da yürürlüğe giren Umumi Hıfzısıhha Kanunu'nun 128. - 132. Maddeleri, seks işçiliği yapan kadınlar hakkında ne tür düzenlemelerin yapılacağı ile ilgili Sağlık Bakanlığı ile İçişleri Bakanlığı'nın oluşturacağı bir nizamnamenin gereğinden bahsetmektedir. Zührevi hastalıkların kontrol edilmesi ve zührevi hastalıklarla mücadele edilmesi ile ilişkilendirilerek değerlendirilen seks işçiliği, ilgili kanun üzerinden hazırlanan ve 1961 yılında yürürlüğe giren 10786 Sayılı Genelevler ve Genel Kadınların Tabi Olacağı Hükümler ile Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü ile düzenlenmiştir.

İlgili tüzüğün 1. Maddesi, "Fuhuşu murakabe etmek, fuhuş sebebiyle bulaşan zührevi hastalıkların yayılmasına ve bu yüzden amme nizamının bozulmasına mani olmak üzere biri Zührevi Hastalıklar ve Fuhuşla Mücadele Komisyonları, diğeri Zührevi Hastalıklar ve Fuhuşla Mücadele Komisyonlarına Yardım Kurulları olmak üzere iki teşekkül kurulmuştur,"³ demektedir. Bahsi geçen komisyon ve kurullar, seks işçiliği ile ilişkilendirilen cinsel yolla bulaşan enfeksiyonların yayılmasını engellemek ile görevlendirilirken, bunu yapmak için seks işçiliği yapan vatandaşların çalışma ve yaşam koşullarını detaylı bir şekilde düzenlemektedir.

T. C. Sağlık Bakanlığı, yukarıda bahsi geçen mevzuat örnekleri üzerinden oluşturulan kurullara, yine mevzuatça belirlenmiş sorumluluklar üzerinden personel görevlendirmesi yapmaktadır. Bu görevlendirmeler, kayıtlı bir şekilde seks işçiliği yapan vatandaşların muayenelerinin gerçekleştirilmesi, tespit edilen cinsel

2 Umumi Hıfzısıhha Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.1593.pdf>, Erişim Tarihi: 08.02.2017

3 Genelevler ve Genel Kadınların Tabi Olacağı Hükümler ile Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/2.4.5984.pdf>, Erişim Tarihi: 08.02.2017

yolla bulaşan enfeksiyonların tespiti ve tespit edilen enfeksiyonların tedavisi için gerekli adımların atılmasını sağlamaktadır.

Seks işçiliğinin cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar ile ilişkilendirilmesi ve denetlenmesi dışında, T. C. Sağlık Bakanlığı'nın sağlık politikalarının, sağlık hizmetlerinin – seks işçileri de dahil olmak üzere - tüm vatandaşlar için eşit şekilde erişilebilir olması amacıyla geliştirilmesi ve uygulanması görevleri bulunmaktadır.

T. C. Sağlık Bakanlığı'nın 2013 – 2017 Stratejik Planı⁴, bakanlığın nihai amacının Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının sağlık düzeyinin hakkaniyetli şekilde korunması ve iyileştirilmesi olduğunu ifade etmektedir. Bakanlığın, bahsi geçen nihai amaca hizmet edecek şekilde belirlediği stratejik amaçları ise; a) Sağlığa yönelik risklerden birey ve toplumu korumak ve sağlıklı hayat tarzını teşvik etmek, b) Birey ve topluma erişebilir, uygun, etkili, etkin sağlık hizmetleri sunmak, c) İnsan merkezli ve bütüncül yaklaşımla bireylerin sağlık ihtiyaçlarına ve beklentilerine cevap vermek ve d) Türkiye'nin ekonomik ve sosyal kalkınmasına ve küresel sağlığa katkı aracı olarak sağlık sistemini geliştirmeye devam etmektedir.

T. C. Sağlık Bakanlığı'nın, yukarıda listelenen nihai amacı ve bu nihai amaca hizmet eden stratejik amaçlarına dayanarak, seks işçilerinin ihtiyacını duyduğu sağlık hizmetlerine kolay ve tüm vatandaşlarla eşit şekilde erişebilmesinin sağlanması, seks işçilerinin cinsel sağlık ve üreme sağlığı başta olmak üzere tüm sağlık hizmetlerine erişimlerinin önünde engel oluşturan toplumsal dinamiklerin analiz edilerek bertaraf edilmesi için programların oluşturulması, seks işçilerinin konu ile ilgili sorunlarının ve ihtiyaçlarının tespit edilmesi üzerinden kendi hassasiyetlerine uygun sağlık politikalarının geliştirilmesi, sağlık yöneticilerinin ve sağlık hizmet sunucularının seks işçilerinin ihtiyaç ve hassasiyetleri ile ilgili farkındalıklarının arttırılması ve benzeri konularda birtakım sorumlulukları ortaya çıkmaktadır. Bu minvalde, T. C. Sağlık Bakanlığı'nın, genel sağlığın hassas toplumsal grupların ihtiyaçlarına paralel şekilde tesisi amacıyla politika ve uygulamalarını geliştirirken, seks işçiliği ve seks işçileri konuları ile dikkate değer bir ilişkisi mevcuttur.

4 T. C. Sağlık Bakanlığı Stratejik Planı, <https://sgb.saglik.gov.tr/content/files/stratejikplan20132017/index.html>, Erişim Tarihi: 08/02/2017

C. TANIMLAR

Bu el kitabında dile getirilen hususların aşağıda dile getirilen tanımlamaları takip ederek düşünülmesi, anlaşılması ve değerlendirilmesi önemlidir. Seks işçilerine yönelik Sağlık Bakanlığı tarafından tasarlanacak, geliştirilecek ve uygulanacak politikalar ile ilgili ortak bir algının oluşması, seks işçiliği ve sağlık hizmetleri konularında yanlış anlaşılmaya imkan verilmemesi bakımlarından, aşağıdaki tanımlamaların esas alınması ciddi önem taşımaktadır.

Seks işçiliği: Bireylerin para, mal veya herhangi bir başka çıkar (ölçülebilen veya ölçülemeyen) karşılığında cinsel ve duygusal hizmet sunmasına seks işçiliği denir.

Türkiye Cumhuriyeti'ndeki ilgili mevzuat, bugüne dek seks işçiliği yerine “fuhuş” sözcüğünü kullanmayı tercih etmiştir. Derneğimiz, seks işçiliği kavramını kullanmayı tercih etmektedir. Zira, sektör çalışanları belli bir arz - talep dengesi içerisinde emek sarf etmekte ve bu emek ile ilişkili olarak gelir elde etmektedir. Aynı zamanda, seks işçiliği kavramı sektör çalışanlarının emek eksenli taleplerini temellendirebilecekleri meşru bir zemin sağlarken, “fuhuş” sözcüğü sektör çalışanlarına olumsuz ve aşağılayıcı anlamlar iliştirebilmektedir. Dolayısıyla, bu el kitabı boyunca, sektörden bahsederken “fuhuş” değil, seks işçiliği kavramı kullanılmaktadır.

Seks işçiliği, çocukların ticari cinsel istismarı ile insan ticareti mağdurlarını kapsamamaktadır. Dolayısıyla, çocukların ticari cinsel istismarı ile **insan ticareti** fiillerinin seks işçiliği ile karıştırılmaması ve eşdeğer şekilde değerlendirilmemesi gerekmektedir.

Seks işçiliğinin, Türkiye'deki mevzuat gereğince, kayıtlı ve kayıtlı dışı olmak üzere iki türü bulunmaktadır. Kısaca Zührevi Hastalıklar ve Fuhuşla Mücadele Tüzüğü olarak adlandırılan tüzüğe göre, yetkili makamlara genelevlerde çalışmak üzere “genel kadın” olarak tescil işlemi yaptıran ve pembe kimlik sahibi kişiler **kayıtlı seks işçiliği** alanında çalışan kişilerdir. Aynı şekilde, yine bahsi geçen tüzüğe göre, genelevlerde çalışmasalar bile haklarında “sağlık tedbiri uygulanan” kişiler de kayıtlı seks işçiliği alanında çalışmaktadır.⁵

5 Konunun detayları için lütfen Genelevler ve Genel Kadınların Tabi Olacakları Hükümler ile Fuhuş

Zührevi Hastalıklar ve Fuhuşla Mücadele Tüzüğü'ndeki maddelerde belirtilen genel kadınlar ile haklarında sağlık tedbiri uygulanan kişiler dışındaki vatandaşlar **kayıtdışı seks işçiliği** alanında çalışmaktadır.

Seks işçisi: Para, mal veya herhangi bir başka çıkar (ölçülebilen veya ölçülemeyen) karşılığında cinsel ve duygusal hizmet sunan kişilere **seks işçisi** denir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin konuyla ilgili mevzuatı bugüne dek seks işçisi yerine hep "genel kadın" veya "fuhuş yapan kişiler" gibi ibareleri kullanmıştır. Seks işçilerine yönelik ilgili mevzuat üzerinden işlem yapan kolluk kuvvetleri ve/veya adli birimler ise "genel kadın"a ek olarak, "hayat kadını", "bilinen bayan", "malum şahıs" ve benzeri ibareleri kullanmaktadır.

Derneğimiz seks işçisi kavramını kullanmayı tercih etmektedir. Mevzuat veya uygulayıcı kurum ve kuruluşların kullandığı dil, cinsiyetçi bir karaktere sahip olması itibarı ile seks işçilerini aşağılamaktadır. Seks işçisi kavramı ise, tarafsız ve sektör çalışanlarının emeğini görünür kılan bir kavramdır.

Konuyla ilgili Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu, Birleşmiş Milletler Kalkınma Ajansı, Birleşmiş Milletler AIDS Ortak Programı, Dünya Sağlık Örgütü ve Uluslararası Çalışma Örgütü gibi uluslararası kuruluşlar da seks işçisi kavramını kullanmaktadır.

Müşteri: Seks işçilerinden cinsel ve/veya duygusal hizmet satın alan her cinsiyetten kişiye müşteri denir.

Aracı: 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'na göre fuhşa aracılık etmek suç teşkil etmektedir. Yine de, seks işçiliği sektöründe seks işçileri ile müşteriler arasında bağlantı kuran veya seks işçilerine müşteri bulan, onların fiziksel, cinsel veya duygusal açılardan korunmasını güvence altına alan, seks işçilerine çalışabilmeleri veya müşteri bulabilmeleri için mekan sunan kişiler bulunmaktadır ve bu kişilere **aracı** denir.

Aracılarla tercihen çalışan seks işçileri olduğu gibi, suç teşkil eden cebir, hile,

çaresizliğinden faydalanma, şantaj ve benzeri fiiller sebebiyle de çalışmak zorunda kalan seks işçileri bulunmaktadır. Böylesi durumlarda aracılık yapan kişilerin insan ticareti fiili ile de değerlendirilmesi söz konusu olabilir. Bu konuyla ilgili değerlendirme yapılırken, vaka bazlı değerlendirme yapılması ve genellemeye gidilmemesi önem arz etmektedir.

Genelev: Genelevler ile Genel Kadınların Tabi Olacağı Hükümler ile Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü'ne göre, genel kadınların birarada oturarak fuhuş yaptıkları ve bu maksat için toplandıkları yerlere **genelev** denir.

Birleşme yerleri: Genelevler ile Genel Kadınların Tabi Olacağı Hükümler ile Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü'ne göre, fuhuş maksadıyla muhtelif kimselere kısa müddetler için açık bulundurulmuş yerlere **birleşme yerleri** denir.

Tek başına fuhuş yapılan evler: Genelevler ile Genel Kadınların Tabi Olacağı Hükümler ile Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü'ne göre, fuhuşu tek başına yapan kadınların ikametgah edinişinde fuhuş yapmayı itiyat ettikleri yerlere **tek başına fuhuş yapılan evler** denir.

Genel kadın: Genelevler ile Genel Kadınların Tabi Olacağı Hükümler ile Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü'ne göre, başkalarının cinsi zevkini menfaat karşılığı tatmin etmeyi sanat edinen ve bunun için değişik erkeklerle münasebette bulunan kadınlara genel kadın denir.

Çocukların ticari cinsel istismarı: 18 yaş altı bireylerin para, çeşitli hediyeler veya mallar veya başka çıkarlar karşılığında cinsel olarak istismar edilmesine çocukların ticari cinsel istismarı denir. Ticari cinsel istismar şu şekillerde ortaya çıkabilir: a) çocuk satışı, b) çocukların seks endüstrisinde kullanılması, c) çocukların seks turizminde kullanılması, d) çocuk pornografisi, e) çocukların para, mal veya başka çıkarlar amacıyla evlendirilmesi, f) cinsel amaçlı çocuk ticareti, vb.

İnsan ticareti: Kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma kişinin çare-

sizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınmasına **insan ticareti** denir. İstismar terimi, asgari olarak, başkalarının fuşunun istismar edilmesini veya cinsel istismarın başka biçimlerini, zorla çalıştırmayı veya hizmet ettirmeyi, esareti veya esaret benzeri uygulamaları, kulluğu veya organların alınmasını içerecektir.

Cinsel yönelim: Bir bireyin bir başka bireye yönelik hissettiği derin cinsel ve duygusal çekimdir.

Üç cinsel yönelimden bahsedilebilir. Bunlardan ilki eşcinselliktir. **Eşcinsellik**, bir cinsiyetten bir bireyin, aynı cinsiyetten bir başka bireye duyduğu derin duygusal ve cinsel çekimdir. İkinçisi biseksüelliktir. **Biseksüellik**, bir cinsiyetten bir bireyin hem aynı cinsiyetten hem de karşı cinsiyetten bir başka bireye duyduğu duygusal ve cinsel çekimdir. Üçüncüsü ise heteroseksüelliktir. **Heteroseksüellik**, bir cinsiyetten bir bireyin karşı cinsiyetten bir başka bireye duyduğu derin duygusal ve cinsel çekimdir.

Cinsiyet kimliği: Mart 2007’de biraraya gelen insan hakları savunucuları, akademisyenler ve konuyla ilgili uzmanların uluslar arası insan hakları mevzuatının cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği alanlarına uygulanmasına ilişkin hazırladıkları ilkeler belgesi olan **Yogyakarta İlkeleri**’ne⁶ göre **cinsiyet kimliği**, her bireyin, doğuştan gelen cinsiyetine uygun düşün veya düşmesin, dış görünüşün veya bedensel işlevlerin tıbbi, cerrahi veya başka yöntemlerle iradi değişikliklerini de içerebilecek bedensel bilinç, giyim kuşam, söz ve davranışlar da dahil olmak üzere, özel ve kişisel cinsiyetini duyumsama ve yaşama olarak anlaşılmaktadır.

Trans: Doğumda atanan cinsiyetine veya toplumsal cinsiyet ifadesine, benliğinde duyumsadığı veya beyan ettiği cinsiyet kimliği doğrultusunda bir şekilde müdahale eden veya etmek isteyen, tıbbi veya cerrahi bir müdahale geçirmiş ya da geçirmemiş bireylere **trans** denir.

6 Yogyakarta İlkeleri (Türkçe çeviri metni), http://www.rightsagenda.org/attachments/479_Yogyakarta%20ilkeleri.pdf, Erişim Tarihi: 09.02.2017

Trans sözcüğü bir şemsiye kavramı ifade eder. 2000'lerin ortasından bu yana dünyada ve Türkiye'de daha kapsamlı ve görünür şekilde örgütlenen transların oluşturduğu sivil toplum kuruluşları bu kavramı kullanmayı tercih etmektedir.

Türkiye'de yoğunlukla kullanılan travesti veya transseksüel gibi kavramları da anlam olarak karşılayan trans sözcüğü, cross-dresser, trans kadın, trans erkek, drag queen, drag king, transvestisizm gibi farklı trans kimlikleri de içermektedir. Derneğimiz, bahsi geçen bütün kimlikleri de kapsayan trans sözcüğünü kullanmayı tercih etmektedir.

Homofobi: Eşcinsellere karşı düşmanca, korku içeren, önyargılı ve nefret içeren duygudur. Homofobik duygular, kişilerin tutum ve davranışlarını da derinden etkilemekte ve eşcinsellere karşı damgalayıcı, ayrımcı ve şiddet içeren davranışlara sebep olmaktadır. Yüksek sayıda eşcinsel, her sene homofobi temelli nefret suçlarına maruz kalmakta ve hatta öldürülmektedir. Dolayısıyla, homofobi sadece kişisel psikolojik bir hissiyat olmaktan öte, toplumsal dinamiklerle beslenen ve toplumsal davranışları da şekillendiren bir etkidir.

Transfobi: Translara karşı düşmanca, korku içeren, önyargılı ve nefret içeren duygudur. Transfobik duygular, kişilerin tutum ve davranışlarını da derinden etkilemekte ve translara karşı damgalayıcı, ayrımcı ve şiddet içeren davranışlara sebep olmaktadır. Yüksek sayıda trans, her sene transfobi temelli nefret suçlarına maruz kalmakta ve hatta öldürülmektedir. Dolayısıyla, transfobi sadece kişisel psikolojik bir hissiyat olmaktan öte, toplumsal dinamiklerle beslenen ve toplumsal davranışları da şekillendiren bir etkidir.

2.

TÜRKİYE'DE SEKS İŞÇİLERİNİN CİNSEL SAĞLIK VE ÜREME SAĞLIĞI DURUMU

Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, 2014 yılının ikinci yarısında, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu Türkiye Ülke Ofisi'nin finansal ve teknik desteği ile Türkiye'de yaşayan seks işçilerinin cinsel sağlık ve üreme sağlığı durumunun tespiti amacıyla 7 ili kapsayan bir alan çalışması yürütmüştür. Bu alan çalışması kapsamında, ilgili illerde seks işçileri, sağlık hizmet sunucuları, başta il halk sağlığı müdürlükleri olmak üzere çeşitli bakanlıklara bağlı çalışan il müdürlüklerinin temsilcileri, akademisyenler ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Kırmızı Şemsiye'nin yürüttüğü alan çalışmasının bulguları, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu Türkiye Ofisi'nin finansal desteği ile 2015 yılında basılan ve dağıtılan "Türkiye'de Seks İşçilerinin Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı: İhtiyaçlar ve Öneriler"⁷ başlıklı raporda yer almıştır.

Rapor, seks işçilerinin - başta cinsel sağlık ve üreme sağlığı olmak üzere - sağlık bilgisi ve hizmetlerine erişimlerinin önündeki engellerin neler olduğunu, var olan sağlık hizmetlerinin seks işçilerinin ihtiyaçlarına ne kadar cevap verdiğini ve sağlık politika geliştiricilerinin, yöneticilerinin ve uygulayıcılarının seks işçilerine kaliteli hizmet sunabilmesi için ihtiyaçlarının neler olduğuna dair bilgi sunmaktadır.

Seks işçileri, kırılgan bir toplumsal grup olarak, hayatın her aşamasında damgalanma ve ayrımcılık ile karşılaşmaktadır. Eğitim olanaklarına, kayıtçı çalışma imkanlarına, sağlık hizmetlerine, adalet mekanizmalarına, barınma olanaklarına ve daha birçok başka alandaki hizmet ve imkanlara erişimleri sınırlı olan seks işçileri, toplumsal ve ekonomik açılardan dışlanmaya maruz kalmaktadır. Damgalanma ve ayrımcılık, yoğun ve sistematik şiddeti beraberinde getirmekte, birçok seks işçisi intihar ve cinayet sarmalında yaşam mücadelesi vermektedir.

7 "Türkiye'de Seks İşçilerinin Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Durumu: İhtiyaçlar ve Öneriler", <http://kirmizisemsiye.org/Dosyalar/Cinselsaglikihtiyaclaroneriler.pdf>, Erişim Tarihi: 08.02.2017

Birçok seks işçisi, HIV ve diğer cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar ile ilgili temel bilgilere sahip değildir. Güvenli cinsel davranış bilgisinden yoksun olan seks işçileri, aynı zamanda cinsel sağlık bilgisine erişimde de güçlük çekmektedir. Aynı durum, üreme sağlığına dair temel bilgiler sözkonusu olduğunda da geçerlidir. Cinsel sağlık ve üreme sağlığına dair temel bilgilerden yoksun olan ve sağlık hizmet ve bilgisine erişimde güçlük çeken seks işçilerinin bu durumları, genel halk sağlığını da olumsuz etkilemektedir.

Türkiye'deki sağlık yöneticilerinin, sağlık politika uygulayıcılarının ve sağlık hizmet sunucularının da seks işçilerinin cinsel sağlık ve üreme sağlığına erişimde yaşadıkları sorunlar ile ilgili bilgi düzeyi düşüktür. Seks işçilerinin toplumsal ve ekonomik düzeyde sorunları, cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine ve bilgisine erişimde karşılaştıkları engeller, seks işçilerinin ilgili konular ile ilgili ihtiyaçları ve talepleri hakkında bilgi sahibi olmayan sağlık politika geliştiricileri, sağlık politikalarının uygulayıcıları ve sağlık hizmet sunucularının, seks işçilerine kaliteli ve erişilebilir hizmet sunmakta zorluk yaşadığı gözlemlenmektedir.

Türkiye'deki seks işçilerinin önemli bir bölümü, birinci ve ikinci basamak sağlık hizmetlerine erişimde damgalanma ve ayrımcılık ile karşılaşmaktadır. Sağlık hizmet sunucuları, aile sağlığı merkezleri ile polikliniklerdeki sağlık personeli ve diğer aktörler tarafından damgalayıcı ve aşağılayıcı muamele gördüğünü belirten çok fazla seks işçisi bulunmaktadır. Maruz kalınan damgalayıcı ve ayrımcı tutum ve davranışlar sonrası ise, seks işçilerinin önemli bir bölümü adalet erişim mekanizmalarının neler olduğunu bilmediği için veya adalet mekanizmalarına güvenmedikleri için şikayette bulunmamakta ve bu durum da seks işçilerinin kısır bir döngü içerisinde aynı hak ihlallerine yeniden maruz kalmasına sebep olmaktadır.

Seks işçilerinin sağlık bilgi ve hizmetlerine erişimlerindeki en önemli etkenlerden biri de, seks işçiliğinin Türkiye'de çeşitli şekillerde kriminalize edilmiş olmasıdır. Seks işçiliği yapmak, Türk Ceza Kanunu'nda suç fiili olarak tanımlanmamıştır. Ancak, seks işçiliği yapmak için atılan birçok adım, hem idari hem de

cezai açılardan cezalandırılmaktadır. Bu durum, seks işçiliği yapmayı neredeyse imkansız kılmakta ve hatta bütünüyle suç haline getirmektedir.

Kısaca Zührevi Hastalıklar ve Fuhuşla Mücadele Tüzüğü olarak anılan ve seks işçiliği alanını detayları ile düzenleyen mevzuat örneğine göre, Türkiye’de kayıt altında çalışan genelevlerde, birleşme evlerinde veya tek başına fuhuş yapılan evlerde seks işçiliği yapılabilmektedir. Bahsi geçen mekanlar dışında ve kayıtdışı şekilde seks işçiliğinin yapılması ise, idari ve cezai yöntemlerle zorlaştırılmıştır. Seks işçileri, kayıtdışı alanda çalıştıklarında cezalandırılmaktadır. Mevzuata uygun şekilde kurulan ve iller ile ilçelerde faaliyet gösteren fuhuşla mücadele komisyonları, aslen seks işçiliğinin ezici çoğunluğunun gerçekleştiği kayıtdışı alanı denetim altına almak amacıyla idari yöntemlerle seks işçilerinin faaliyetlerini kısıtlamaktadır. Bir yandan seks işçilerinin kayıtdışı çalıştıkları evler, işletmeler geçici sürelerle mühürlenirken, diğer yandan kolluk kuvvetleri marifetiyle seks işçilerine sürekli ve sistematik şekilde idari para cezaları kesilmektedir.

İdari yaptırımlar dışında, aslen aracılı veya seks endüstrisi içerisinde seks işçilerini istismar eden kişileri cezalandırması öngörülen Türk Ceza Kanunu’nun “fuhuş” başlıklı bölümündeki maddeler ise, kolluk kuvvetleri ve adli birimler tarafından çoğunlukla seks işçilerini cezalandıracak şekilde yorumlanmakta ve uygulanmaktadır. Bu durum, seks işçilerinin idari yöntemlerle cezalandırılmaları dışında bir de cezai yöntemlerle cezalandırılmaları sonucunu beraberinde getirmektedir. Fuhuşa aracılık etmek, fuhuşa yer temin etmek, fuhuşu yaygınlaştırmak maksadıyla reklam yapmak, kişileri fuhuşa teşvik etmek şeklinde tanımlanan suç fiilleri doğrudan seks işçilerini hedef alabilmekte, bu durum da seks işçilerinin mağduriyetini arttırabilmektedir.

Seks işçilerinin yoğun bir denetim altında bulundurulması ve/veya çeşitli şekillerde cezalandırılması, seks işçilerinin daha güvenli bölgelerde çalışmaları sonucunu doğurmaktadır. Kolluk kuvvetlerinin denetimlerinden veya cezalarından kaçmak isteyen seks işçileri, şehirlerin güvenli ve dolayısıyla riskli bölgelerinde çalışmak zorunda kalmaktadır.

Müşterilerini internette yaptıkları reklamlar üzerinden bulan seks işçilerine yönelik Türk Ceza Kanunu'nun Aralık 2016'da değiştirilmesiyle yönelen cezai yaptırımlar ve idari açıdan seks işçilerinin websitelerinin yayınlarının durdurulması gibi uygulamalar, kendi evlerinde ve dolayısıyla göreceli olarak daha güvenli alanlarda çalışan seks işçilerinin daha güvenli olan sokak ve caddelerde çalışmak zorunda kalması sonucunu doğurmaktadır. Aynı şekilde, müşterilerini diğer mekanlara kıyasla daha güvenli yerler olan bar, pavyon, gece kulübü ve benzeri işletmelerde bulan seks işçileri, bu mekanların ilgili mevzuat üzerinden sıkılaşan uygulamalar sonucunda kapatılması ile birlikte sokak veya caddelerde çalışmaya yönelebilmektedir.

Kolluk kuvvetlerinin idari para cezası kesmek amacıyla sokak ve caddelerde çalışan seks işçilerine karşı sıkılaştırdığı işlemler dolayısıyla birçok seks işçisi şehrin daha az kalabalık, ışıklandırılmamış, ulaşımın seyrek olduğu bölgelere yönelmektedir. Bu bölgelere yönelen seks işçileri, daha önce maruz kaldıkları şiddetten daha yoğun bir şiddetle karşılaşmakta, seks işçilerine yönelik cinayet ve/veya öldürme teşebbüsleri artmaktadır.

Şehir içlerinde çalışan ancak sıkı kolluk uygulamaları dolayısıyla bir an önce müşteri bulup çalıştıkları bölgeden uzaklaşmak isteyen birçok seks işçisi, müşterileri ile kondom pazarlığı yapamamaktadır. Bu durum, seks işçilerinin güvenli cinsel davranışlardan uzaklaştırılması demektir. Aynı zamanda, müşterilerini gözlemleyememekte ve müşterilerinden kendilerine yönelebilecek şiddeti tahmin edememektedir. Bu durum dolayısıyla birçok seks işçisi cinsel ve fiziksel saldırı mağduru olmaktadır.

Zührevi Hastalıklar ve Fuhuşla Mücadele Tüzüğü'ndeki maddelere göre hakkında işlem yapılan birçok genelev veya bu genelevlerin içindeki evler, birer birer kapatılmakta ve bu durum da genelevlerde çalışan birçok seks işçisinin kayıtdışı alanda çalışmak zorunda kalması anlamına gelmektedir. Kayıtdışı alanın genişlemesi, denetimsizliğin ve kontrolsüzlüğün artması anlamına gelmektedir. Kayıtdışı alanda çalışmaya zorlanan genelevlerin eski çalışanları ise, kriminal

ağların kontrolüne girmek zorunda kalmakta ve bu durumda seks işçilerinin bedensel, cinsel ve ekonomik olarak istismar edilmesiyle sonuçlanmaktadır. İstismarın artması, seks işçilerinin cinsel sağlık ve üreme sağlığı durumunun kötüleşmesi anlamına gelmektedir.

Kısacası, mevzuatın öngördüğü ve kanun uygulayıcıların gerçekleştirdiği birçok işlem genel sağlığın ve kamu düzeninin tesisini sağlamamakta, aksine genel sağlığın ve kamu düzeninin bozulmasına sebep olacak sonuçlar doğurmaktadır. Bu durum da, hem seks işçilerinin, hem müşterilerinin hem de halk sağlığının zarar görmesine sebebiyet vermektedir.

Seks işçilerinin cinsel sağlık, üreme sağlığı ve genel sağlık durumuna etki eden diğer önemli bir etken ise yoksulluk ve güvencesizliktir. Seks işçilerinin ezici bir çoğunluğu kayıtdışı alanda çalışmaktadır. Genelevlerde çalışan seks işçilerinin aksine, kayıtdışı alanda çalışan seks işçilerinin emekleri görünmez olduğu için ve kayıt altına alınmadığı için, seks işçilerinin sağlık güvencesi bulunmamaktadır. Birçok seks işçisi, usulsüz yolları kullanarak, kayıtdışı işletmelerde çalışan olarak gösterilmek suretiyle sigortalarını ödemek zorunda kalmaktadır. Bunu yapamayan önemli bir çoğunlukta seks işçileri ise, güvencesizlik sebebiyle sağlık hizmetlerine erişimde sıkıntı yaşamaktadır. Genel sağlık sigortası sistemi hakkında bilgi sahibi olmayan ve dolayısıyla gelir testlerini yaptırmayan birçok seks işçisi, devlete borçlanmakta ve borçlarını ödeyemedikleri için sağlık hizmetlerinden istedikleri gibi faydalanamamaktadır.

Toplum içerisinde seks işçilerinin yüksek gelir elde ettiklerine dair yaygın inancın aksine, seks işçilerinin büyük bir kısmı yoksulluk ile mücadele etmektedir. Bir seks işçisinin, çalıştığı sektörün gerekleri itibarı ile günlük harcamalarının çokluğu, idari yaptırımlar sebebiyle devlete sürekli borçlanmaları, maruz kaldıkları damgalanma, ayrımcılık ve şiddet sebebiyle sürekli yer değiştirmek zorunda kalmaları, kendilerini istismar eden araçlar veya kriminal ağların çokluğu ve benzeri birçok sebep dolayısıyla seks işçileri yoksulluk içerisinde yaşamaktadır. Bu durum, seks işçilerinin sağlık hizmetlerine erişimlerini güçleştirmektedir.

Damgalanma, ayrımcılık, şiddet, mevzuatın ortaya çıkardığı olumsuz etkiler, yoksulluk, güvencesizlik ve benzeri birçok etken, seks işçilerinin koşulları son derece ağır olan seks endüstrisi içerisinde tutunabilmek için daha fazla alkol ve uyuşturucu madde tüketimine yönelmesine sebebiyet vermektedir. Alkol ve uyuşturucu tüketimi ise, seks işçilerinin güvenli cinsel davranışları sergilememesi, cinsel sağlık ve üreme sağlığı sorunlarının artması ve de genel sağlık durumlarının bozulması sonuçlarını beraberinde getirmektedir.

Kırmızı Şemsiye'nin, yukarıda dile getirilen ve seks işçilerinin cinsel sağlık ve üreme sağlığı durumlarını olumsuz etkileyen etkenler üzerinden konuyla ilgili çeşitli paydaşlara da danışarak belirlediği sorun alanları aşağıdaki şekildedir:

Sorun Alanı 1:

Türkiye'de Hükümet'in Sağlık Bakanlığı aracılığı ile seks işçilerinin cinsel sağlık ve üreme sağlığı alanındaki ihtiyaçlarına cevap veren bir sağlık politikası bulunmamaktadır. Bu durum, seks işçilerinin cinsel sağlık ve üreme sağlığı ile genel sağlık hizmetlerine erişimlerinin önünde ciddi bir engel olarak durmaktadır.

Sorun Alanı 2:

Hizmet sağlayıcıların seks işçilerinin genel sağlık durumları veya cinsel sağlık ve üreme sağlığı durumları ile ilgili ihtiyaçları ve hassasiyetleri ile ilgili yeterli bilgileri bulunmamaktadır. Bu durum, seks işçilerinin sağlık hizmetlerine erişimlerini kısıtlamaktadır.

Sorun Alanı 3:

Seks işçileri, birçok farklı sağlık kurumunda ayrımcı uygulamaya veya onur kırıcı davranışlara maruz kaldığını ifade etmektedir. Aynı şekilde, birçok seks işçisi, sağlık hizmetlerine erişimlerinin diğer hastalar tarafından gerçekleştirilen onur kırıcı muamele ve şiddet eylemleri sebebi ile engellendiğini ifade et-

mektedir. Seks işçileri, kendilerine yönelik diğer hastalardan ve çevrelerinden gelen olumsuz ve önyargılı tutum ve davranışlar sebebi ile sağlık merkezlerine gitmekten çekinmektedir. Bu durum, seks işçileri arasında sağlık kurumlarına yönelik güveni zedelemekte ve seks işçilerinin sağlık kurumlarına erişimini kısıtlamaktadır.

Sorun Alanı 4:

Seks işçilerinin HIV/AİDS, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar, test, tanı, tedavi hizmetleri, önleme ve korunma araçları, sağlık hakkı ve benzeri konularla ilgili bilgi düzeyleri yetersizdir. Bu yetersizlik, seks işçilerinin kendi cinsel sağlık ve üreme sağlığı ile genel sağlık durumlarını olumsuz etkilediği gibi, tüm toplumun sağlığı açısından da risk oluşturmaktadır. Seks işçilerinin konu hakkındaki yetersiz bilgi düzeyine ek olarak, sektörün seks işçileri üzerinde yarattığı ve korunma araçlarının kullanılmamasına sebep olan birtakım faktörler de bulunmaktadır. Örneğin, müşterilerin kondom kullanmayı reddetmesi paraya ihtiyacı olan birçok seks işçisinin korunmasız cinsel ilişkiye girmeleri ile sonuçlanabilmektedir.

Sorun Alanı 5:

Türkiye’de seks işçiliği yapmak suç olarak tanımlanmamış olsa dahi, seks işçiliği yapmak için atılan her adım fiiliyatta suç olarak tespit edilmekte ve seks işçileri kriminalize edilmektedir. İlgili mevzuat veya bu mevzuatın kolaylaştırılmasıyla ortaya çıkan keyfi uygulamalar üzerinden seks işçileri, idare tarafından baskılanmakta ve cezalandırılmaktadır. Bu durum, seks işçilerinin güvenliksiz alanlarda çalışmasına sebep olmakta, güvenli alanların ortadan kalkmasına, organize suç gruplarının sayısının artmasına, seks işçilerine yönelik fiziksel, cinsel, duygusal/psikolojik ve ekonomik şiddetin pekişmesine sebebiyet vermektedir. Böylesi bir ortamda seks işçilerinin cinsel sağlık ve üreme sağlığı durumu olumsuz etkilenmekte, bu durum da birey ve halk sağlığına zarar vermektedir.

Sorun Alanı 6:

Seks işçilerinin cinsel sağlık ve üreme sağlığı durumunu son derece olumsuz şekilde etkileyen faktörlerden bir tanesi de bu grubun sürekli şekilde birçok farklı türde şiddetin mağduru olmasıdır. Şiddet, seks işçilerini kırılgan hale getirmekte, seks işçilerinin sağlık hizmetlerine erişimini toplumsal olarak engelleyen etkenlerden biri olmaktadır.

Sorun Alanı 7:

Seks işçilerinin büyük bir bölümü yoksulluk ve güvencesizlik kısıncında hayatlarına devam etmektedir. Seks işçiliğinin devletin uygulamaları sonucunda kayıtsız alana itiliyor olması sebebi ile güvenceli çalışma koşullarından yoksun hale gelen seks işçileri, sağlık hizmetlerine erişememektedir.

Sorun Alanı 8:

Göçmen seks işçileri, T.C. vatandaşı olmamaları, dil konusundaki sıkıntılar, kültürel farklılıklar ve bir kısmının araçlar üzerinden seks işçiliği yapıyor olmaları üzerinden seks işçileri arasında sorunları en az görünen gruplardan bir tanesidir. Göçmen seks işçileri, bu engeller sebebi ile şiddete daha fazla uğramakta, adalet mekanizmasına erişimleri kısıtlanmakta ve güvensiz alanda çalışmaları dolayısıyla cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine erişimde ciddi engellerle karşılaşmaktadır.

Sorun Alanı 9:

Seks işçilerinin önemli bir kısmı sürekli bir yoksulluk ve güvencesizlik kısıncında yaşamaktadır. Bu durum, seks işçilerinin cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar ve HIV/AİDS konusunda gerekli olan korunma araçlarına erişimlerini engellemektedir. Aynı şekilde, seks işçileri çalışma saatlerinin alındık mesai saatleri dışında olması gibi seks endüstrisine özgü sebepler dolayısıyla sağlık hizmetlerine erişimde sıkıntılar yaşamaktadır.

3.

SEKS İŞÇİLERİNİN HAKLARI VE YASAL ÇERÇEVE

A. SEKS İŞÇİLİĞİ, İNSAN HAKLARI VE HUKUK

Küresel bağlamda seks işçilerinin insan hakları standartlarının geliştirilmesi amacıyla savunuculuk çalışmaları gerçekleştiren Küresel Seks İşçiliği Projeleri Ağı tarafından yayınlanan “Seks İşçiliği, İnsan Hakları ve Hukuk” başlıklı mutabakat metni⁸, küresel seks işçileri hareketinin uluslararası insan hakları standartlarına paralel şekilde talep ettikleri hak alanlarını tanımlamaktadır.

Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği tarafından 2015 yılında Türkçe'ye çevrilen yayın, sekiz hak alanını tanımlamakta ve seks işçilerinin bu hak alanları ile ilişkili somut taleplerini listelemektedir.

Kırmızı Şemsiye'nin seks işçilerinin cinsel sağlık ve üreme sağlığı başta olmak üzere sağlık hakkına erişimi ve genel insan hakları standartlarının yükseltilmesi tartışmalarında ilke olarak kabul ettiği üç madde bulunmaktadır. Bu maddeler şunlardır:

- a) Seks işçiliğinin bir iş biçimi olarak tanınması,
- b) Seks işçiliği üzerindeki her türlü kriminalizasyona ve tüm diğer yasal baskılara karşı çıkılması,
- c) Seks işçilerinin öz-örgütlenmesinin desteklenmesi.

Seks işçilerinin hak ihlali deneyimleri, bu alanda yapılan bilimsel veya yarı-bilimsel çalışmaların bulguları, Birleşmiş Milletler ve diğer devletlerarası ve uluslararası kuruluşlara yapılan başvurular, ulusal ve uluslararası mahkemelerin verdikleri kararlar ve seks işçilerine yönelik çalışmalar gerçekleştiren sivil toplum kuruluşlarının raporları ile kayıt altına alınmıştır.

Tek başına seks işçiliğini çevreleyen yasalar ve uygulanan politikalar konu-

8 Seks İşçiliği, İnsan Hakları ve Hukuk Üzerine Mutabakat Metni, http://kirmizisemsiye.org/Dosyalar/consensus%20i%c3%a7%20sayfalar_%20Bask%c4%b1.pdf, Erişim Tarihi: 10.02.2017

sunda reform çalışmaları yapılması gerçekçi olmamaktadır. Seks işçilerinin sağlık hakkına erişimleri başta olmak üzere insan hakları standartlarının iyileştirilmesi için, mevzuat ve politikaların reformuna, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğum, sınıf, etnik köken, cinsiyet, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, (HIV de dahil olmak üzere) tıbbi statü, medeni veya diğer yasal ilişki durumu, vatandaşlık veya göçmenlik durumu, fiziksel hareketlilik, ruh sağlığı veya diğer statüler temelinde ayrımcılığa dayalı tarihsel ve yapısal eşitsizlik ve dezavantajları pekiştirici ve bunlara katkı sağlayan bazı yasaların olduğunu kabul eden ey-lemler eşlik etmelidir.

Kırmızı Şemsiye, aşağıdaki hak kategorilerini, seks işçilerinin cinsel sağlık ve üreme sağlığı durumu başta olmak üzere genel sağlık durumu ve insan hakları-nın iyileştirilmesi tartışmalarının eksenini olarak tanımlamaktadır:

1) Örgütlenme ve dernekleşme hakkı

Seks işçiliğinin kriminalize edilmesi ve yasal olarak baskılanması, seks işçilerinin kolektif savunuculuk ve öz örgütlenmesi konusundaki faaliyetlerini sınırlamaktadır. Bu durum, seks işçilerinin polis gözetimi, gözaltı veya tutuklanma riski olmadan dernek kurma ve savunuculuk yapma, akran desteği alma ve hizmet sunmasını tehlikeli ve yasadışı hale getirebilmektedir. Seks işçilerine karşı dam-galanma ve ayrımcılık, seks işçilerinin örgütlenmesini ve kendilerinin sağlığını ve güvenliğini iyileştirmeyi amaçlayan güçlü toplumsal hareketler inşa etmesi konusunda kapasite yetersizliğine yol açmaktadır.

Yukarıdaki sebepler dikkate alındığında, seks işçileri aşağıdaki haklara sahip olmalıdır:

- a) Savunuculuğa dair, toplumsal, hukuki ve kültürel çalışmalar için seks işçile-rinin de dahil edildiği hizmetler, inisiyatifler, sendikalar ve sivil toplum kuru-luşlarını biraraya getirip örgütlenme,

- b) Seks işçilerine karşı damgalanma ve ayrımcılıklara karşı seks işçilerinin hakları, çalışma koşulları ve yaşamlarını daha iyi hale getirme amacını güden görüşleri dile getirmek adına diğer kişi veya gruplar ile biraraya gelmek ve örgütlenmek.

2) Yasa tarafından korunma hakkı

Yasa tarafından korunma, diğer vatandaşlar ile seks işçilerinin aynı korunma mekanizmalarına sahip olmasına anlamına gelmektedir. Aynı zamanda, ayrımcılık ve şiddet durumlarında, seks işçilerinin adalete erişim sağlama ve eşit muamele görme ve adil yargılanması anlamına gelmektedir. Yasal açıdan baskılanma ve kriminalizasyon, seks işçilerinin toplumdaki izole yerlere ve tehlikeli çalışma koşullarına itilmesine ve şiddete maruz kalmalarına katkı sunan etkenlerdir.

Seks işçilerinin yasal olarak baskılanması ile birleştiğinde damgalanma ve ayrımcılık, seks işçilerine yönelen şiddetin ilgili birimlere bildirilmemesi sonucunu doğurmaktadır. Bu durum, seks işçilerinin adalet mekanizmalarına erişimlerini sekteye uğratmakta, seks işçilerinin yeniden mağduriyet yaşamalarına sebep olmaktadır.

Yukarıdaki sebepler dikkate alındığında, seks işçileri aşağıdaki haklara sahip olmalıdır:

- a) Göçmen, sığınmacı veya mülteci olup olmadığına bakılmaksızın, seks işçileri hiçbir keyfi veya hukuka aykırı gözaltı, tutuklama, yerinden edilme ya da sınırdışı edilme işlemine tabi tutulamaz,
- b) Seks işçilerinin adalet sistemine erişmesi ve bu sistemi kullanmasına olanak tanıyan adil bir yargı ve tazminat sistemi dahil olmak üzere diğer adalet mekanizmalarına ayrımcılık yapılmaksızın erişme hakkı bulunmaktadır.
- c) Kolluk kuvvetleri ile iltica prosedürlerini uygulayan yetkililer de dahil olmak

üzere seks işçilerinin karşılaştıkları tüm yetkililere karşı içerici bir şikayet sistemine erişme hakkı seks işçileri için önemlidir. Misilleme, tutuklama, gözaltı korkusu veya yetkililer tarafından rüşvet beklentisi olmaksızın kendilerine karşı işlenen suçları bildirme hakkı da buna eklenmelidir.

3) Şiddete maruz kalmama hakkı

Tüm cinsiyetlerden seks işçileri sürekli ve sistematik bir şekilde şiddet mağduru olmaktadır. Şiddet kendini cezasız kalan fiziksel, cinsel, duygusal/psikolojik ve ekonomik istismar şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Seks işçileri, diğer kişilere ek olarak, müşteriler, müşteri kılığındaki kişiler, kolluk kuvvetleri, insan tacirleri ve diğer aktörler tarafından şiddete maruz kalabilmektedir.

Yukarıdaki sebepler dikkate alındığında, seks işçileri aşağıdaki haklara sahip olmalıdır:

- a) Şiddete maruz kalmadan çalışma ve yaşama hakkı,
- b) Zorla çalışma ve kölelik etme gibi uygulamalara maruz kalmama,
- c) Zorla uyuşturucu rehabilitasyonu da dahil olmak üzere zorunlu rehabilitasyon programlarına maruz bırakılmama,
- d) Zorunlu testler ve tedaviler gibi tıbbi müdahaleler dahil onur kırıcı muameleye maruz kalmama,
- e) Kendilerine karşı işlenen suçlar hakkında tanıklık yaparken kolluk kuvvetleri ve mahkemeler tarafından ciddiye alınma,
- f) Kendilerine şiddet uygulayan resmi görevlileri ayrımcılığa ve rüşvet gibi uygulamalara maruz kalmadan şikayet etme hakkı.

4) Ayrımcılığa maruz kalmama hakkı

Seks işçileri, sivil toplum içerisinde, devlet görevlileri ile temaslarında ve top-

lumsal destek hizmetlerine erişimde sıklıkla ayrımcılık mağduru olmaktadır. Adalet sistemleri içerisinde ayrımcılık, cezai yaptırımlar, keyfi gözaltı ve tutuklama, zorla kayıt altına alma, insan ticareti yasaları tarafından hedef alınma, zorla yerinden edilme, mahkeme işlemlerinde damgalanma ve cezaevlerinde eşit olmayan muameleler şeklinde ortaya çıkmaktadır. Toplumsal alanda ayrımcılık, ekonomik gelişmeden ayrı tutulma, kamusal alanda kimliğin ifşası, işe alınmama veya işten çıkarılma şekillerinde ortaya çıkabilmektedir. Kurumsal ayrımcılık ise, sağlık hizmet ve bilgisine erişimde, kolluk kuvvetleri ile ilişkilerde ve adalet mekanizmalarında ortaya çıkabilmektedir.

Birçok uluslar arası sözleşme, temel hakların belirli gerekçelerle ayrımcılık olmaksızın uygulanması gerektiğini ifade eder. En bilinen uluslararası insan hakları sözleşmeleri, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi ya da başka görüş ve kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal azınlık mensubu olma, mülkiyet, doğum ya da başka durumlar sebepleriyle ayrımcılığın yasaklanmasını, engellenmesini ve cezalandırılmasını öngörür. Ancak, seks işçiliğinin tarihsel, toplumsal veya hukuki olarak baskılanması, seks işçilerinin ayrımcılık karşısında korunmasını engellemektedir.

Yukarıdaki sebepler dikkate alındığında, seks işçileri aşağıdaki haklara sahip olmalıdır:

- a) Seks işçilerinin, seks işçisi olarak önceki veya mevcut işlerine dayalı olarak ayrımcılığa maruz kalmama hakkı bulunmaktadır. Bu hak aynı zamanda seks işçilerinin müşterilerini, üçüncü kişileri, ailelerini, ortaklarını veya arkadaşlarını da kapsayacak şekilde genişletilmelidir,
- b) Aile kurma, doğum kaydı, evlat edinme ve partner seçimi ile evlilik ve kayıtlı birlikteliklerin gerçekleştirilmesi süreçlerinde seks işçilerinin haklarının tanınması gerekmektedir,
- c) Seks işçilerinin toplumsal destek ve tıbbi hizmetlere eşit erişim hakkı bulunmalıdır,

5) Mahremiyet ve keyfi müdahalelere maruz kalmama hakkı

Seks işçileri yasal, toplumsal ve tıbbi kurumlar tarafından keyfi müdahalelerle karşılaşmaktadır. Seks işçilerinin özellikle mahremiyet hakkı, zorla veya zorlayıcı testler ve tıbbi test sonuçlarının ifşa edilmesi gibi uygulamalarla ihlal edilmektedir.

Seks işçileri, kolluk kuvvetleri veya sağlık kurumları tarafından zorla kayıt altına alınma süreçlerinde mahremiyet haklarının ihlali ile karşılaşmaktadır. Bu uygulamalar, seks işçilerinde kimlikleri veya yaptıkları işin ifşa edileceği korkusu yarattığı için, tıbbi ve toplumsal destek hizmetlerine erişimlerini engellemektedir. Mahremiyet hakkı, ayrıca, seks işçilerinin çalıştıkları mekanlar ile konutlarına kolluk kuvvetleri tarafından sürekli baskınların gerçekleşmesi suretiyle ihlal edilmektedir.

Yukarıdaki sebepler dikkate alındığında, seks işçileri aşağıdaki haklara sahip olmalıdır:

- a) Kişisel mallara keyfi olarak el konulması da dahil olmak üzere, seks işçilerinin aile hayatlarına, diğer kişisel ilişkilerine ve çalışma koşullarına keyfi müdahalelerin ortadan kaldırılması gerekmektedir,
- b) Kolluk kuvvetlerinin baskınları veya tıbbi test sonuçlarının alınması esnasında seks işçilerinin, partnerlerinin, çocuklarının veya diğer aile üyelerinin resimleri de dahil olmak üzere kişisel bilgilerinin ifşa edilmesine son verilmesi gerekmektedir,
- c) Kamu kurumlarının seks işçilerini zorunlu şekilde ve seks işçilerinin rızalarını gözetmeksizin kayıt altında tutması mahremiyet hakkını ihlal etmektedir.

6) Sağlık hakkı

Damgalanma, yoksulluk, güvencesizlik, kriminalizasyon, yasal baskı mekanizmaları ve cinsiyet, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği ayrımcılığı gibi etkenler,

seks işçilerinin sağlık bilgi ve hizmetlerine erişimlerini engellemektedir. Bu etkenler, seks işçilerinin cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlarla karşılaşması da dahil olmak üzere genel sağlık durumlarının olumsuz etkilenmesine sebep olmaktadır.

Birçok seks işçisi kaliteli, kapsamlı ve erişilebilir bir şekilde HIV test, tanı, tedavi ve destek ve danışmanlık hizmeti alamamaktadır. Özellikle göçmenler, sığınmacılar veya geçici koruma altındaki kişiler, gerekli resmi belgelerin kendilerinde bulunmaması, buldukları ülkenin dilini bilmemeleri veya bilgiye erişimde yaşadıkları zorluklar dolayısıyla sağlık hizmetlerine erişememektedir.

Sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan ayrımcı, aşağılayıcı ve dolayısıyla kötü muamele içeren tutum ve davranışlar da seks işçilerinin bu hizmetlerden faydalanmasını engellemektedir. Sağlık hizmet sunucularının birçoğu seks işçilerinin sağlık hizmetlerine erişimlerinde ortaya çıkabilen hassasiyet ve ihtiyaçlarından bihaberdir ve bu durum da seks işçilerinin sağlık hizmeti alabilecekleri merkezlere bir daha gitmemeleri sonucunu doğurmaktadır.

Yukarıdaki sebepler dikkate alındığında, seks işçileri aşağıdaki haklara sahip olmalıdır:

- a) Seks işçilerinin evrensel kalitede, ayrımcılık içermeyen, rızaya dayalı, gönüllü ve rahatlıkla erişilebilir sağlık hizmetlerine tüm vatandaşlarla eşit şekilde erişme hakkı bulunmalıdır,
- b) Seks işçilerine yönelik zorunlu ve zorla HIV ve CYBE testi ve tedavilerine son verilmesi, gönüllülüğün teşvik edilmesi ve bunu sağlamak için bütün seks işçilerinin güvenli cinsel davranışlar konusunda hassasiyetle eğitilmesi gerekmektedir,
- c) Seks işçilerinin öncülüğünde veya seks işçilerini de içerecek şekilde tasarlanmış HIV/CYBE ve diğer ilgili tıbbi hizmetlere erişim hakkı sağlanmalıdır,
- d) Seks işçilerinin sağlık hizmetlerine erişimlerinde anonim uygulamalara erişme hakkı bulunmalıdır.

7) Hareketlilik ve göç etme hakkı

Seks işçileri birçok kişisel, toplumsal veya ekonomik sebepten dolayı yer değiştirmekte ve/veya göç etmektedir. Kısıtlayıcı iltica mevzuatı veya seks işçiliği karşıtı mevzuat örnekleri, seks işçilerinin çeşitli şekillerde ortaya çıkabilen istismara daha kolay maruz kalmasına sebep olmaktadır.

Ayrımcı iltica ve göç politikaları, seks işçilerini birçok sebepten dolayı savunmasız hale getirmektedir. Bu politikalar, seks işçilerini üçüncü kişilere bağımlı hale getirmekte, seks işçileri rüşvet ve borç sistemine mahkum olmaktadır. Seks işçilerinin göç, iltica veya mültecilik hukuku konularındaki bilgi düzeyi sınırlı olduğu için, buldukları ülkelerde kendi emniyetsiz yasal statülerini istismar eden, sağlıksız ve güvenli olmayan çalışma koşullarına kendilerini mahkum eden tacirlerle çalışmak zorunda kalabilmektedirler.

Yukarıdaki sebepler dikkate alındığında, seks işçileri aşağıdaki haklara sahip olmalıdır:

- a) Seks işçilerinin kendi şehir veya ülkelerinde özgürce dolaşım hakkı bulunmalıdır,
- b) Seks işçilerinin, özellikle insan ticaretiyle mücadele adına gerçekleştirilen, keyfi gözaltı, tutuklama veya yerinden edilme uygulamalarına maruz kalmama hakkı bulunmaktadır,
- c) Seks işçilerinin kendi ülkelerinde kimlikleri veya çalışma koşulları dolayısıyla ağır insan hakları ihlallerine uğrama durumlarında başka ülkelerden iltica talep etmek hakkı bulunmalıdır.
- d) Seks işçilerinin, sırf seks işçiliği yaptıkları gerekçesiyle, iltica başvurularının reddedilmemesi gerekmektedir.

8) Çalışma ve işini özgürce seçme hakkı

Seks işçiliği bir iş veya meslek biçimi olarak kabul edilmemektedir. Bu durum, sayısı hiç de az olmayan seks işçilerinin insanlık dışı ve tehlikeli çalışma koşullarında çalışmak zorunda kalmasına sebep olmaktadır.

Seks işçiliğinin bir suç, şiddet veya sömürü biçimi olarak tanıtılması, seks işçilerinin insan haklarının ve emeklerinin görünmez kılınmasına sebep olmaktadır.

Uluslararası Çalışma Örgütü, emeğin dört temel ilke ve hak üzerinden tanımlanması gerektiğini belirtmektedir: a) Örgütlenme özgürlüğü ve örgütlenme hakkı, b) Zorla çalışmanın ortadan kaldırılması, c) Çocuk işçiliğinin etkili bir biçimde ortadan kaldırılması, d) İş ve emek temelli ayrımcılığa son verilmesi. Bu ilke ve haklar, tüm seks işçileri içinde geçerlidir.

Yukarıdaki sebepler dikkate alındığında, seks işçileri aşağıdaki haklara sahip olmalıdır:

- a) Serbest çalışma ve iş seçme hakkı,
- b) Seks işçiliği alanı düzenlenirken, Uluslar arası Çalışma Örgütü'nün belirlediği ilke ve haklar dikkate alınarak düzenlenmelidir. Dolayısıyla, seks işçileri, diğer işçilerle aynı haklara ve koruma mekanizmalarına sahip olmalıdır,
- c) Emniyetli ve sağlıklı çalışma ortamlarına erişim hakkı,
- d) Kişilerin seks işçiliği geçmişine göre işe alınmamasına veya işten çıkarılmasına son verilmelidir.

B. ULUSLARARASI MEVZUAT, ULUSLARARASI KURUM VE KURULUŞLARIN TAVSİYELERİ VE SEKS İŞÇİLERİ HAKLARI

Tüm insanların insanlık onurunun korunabilmesi, doğuştan gelen haklarının tesis edilmesi ve güvence altına alınabilmesi amacıyla, devletlerin biraraya gelip oluşturduğu, onayladığı ve uygulanmasını izlediği – bağlayıcı olsun veya olmasın – politik veya etik etki oluşturan uluslararası mevzuat örnekleri bulunmaktadır.

T. C. Anayasası'nın 90. Maddesi, bireylerin temel hak ve özgürlüklerine ilişkin devletler tarafından imzalanmış ve onaylanmış uluslararası sözleşmeler ile ulusal mevzuat arasında çelişki veya uyumsuzluk olması durumunda, uluslararası sözleşmelerin uygulamada esas alınması gerektiğini belirtmektedir. Her ne kadar seks işçilerine referans vererek kimlikleri veya yaptıkları iş veya meslek dolayısıyla haklarının korunması hususunda yükümlülük oluşturan herhangi bir sözleşme bulunmasa da, seks işçilerinin emek harcayan kişiler olmaları üzerinden doğal olarak sahip oldukları haklar bulunmaktadır.

B.1. Birleşmiş Milletler'in Bağlayıcı Nitelikteki Mevzuat Örnekleri

İnsanların eşit ve doğuştan gelen haklara sahip olduğunu ifade eden ve bu bağlamda da şimdiye dek oluşturulmuş temel hak ve hürriyetlere dair söz söyleyen sözleşmelere kaynak oluşturmuş olan **Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si**⁹, diğer konulara ek olarak bireylerin sağlık hakkına vurgu yapmaktadır. Beyanname'nin 22. Maddesi, bireylerin sosyal güvenlik hakkına vurgu yaparken, 25. Maddesi, herkesin tıbbi bakım hakkı olduğuna değinmektedir. Beyanname, bu haklardan herkesin faydalanması gerektiğini belirtmektedir ve dolayısıyla seks işçileri de bu haklardan faydalanma hakkına sahiptir.

9 Birleşmiş Milletler Evrensel İnsan Hakları Beyanname'si, <http://www.danistay.gov.tr/upload/in-sanhaklarievrenselbeyanname'si.pdf>, Erişim Tarihi: 10.02.2017

Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin¹⁰ 2. Maddesi, Sözleşme'de dile getirilen haklardan faydalanılması süreçlerinde devletlerin vatandaşlar arasında ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya başka fikir, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğum ya da başka bir statü bakımından ayırım gözetmemesini zorunlu kılmıştır. Aynı Sözleşme'nin 26. Maddesi ise, herkesin yasalar önünde eşit olduğunu ve hiçbir ayırım gözetilmeyeceğini güvence altına alır.

Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin¹¹ 2. Maddesi, Sözleşme'de dile getirilen haklardan faydalanılması süreçlerinde devletlerin vatandaşlar arasında ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya başka fikir, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğum ya da başka bir statü bakımından ayırım gözetmemesini zorunlu kılmıştır. Aynı Sözleşme'nin 7. Maddesi, herkesin adil ve elverişli çalışma koşullarına sahip olması gerektiğini ifade eder. Aynı madde, her çalışana güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları sunulmasının zorunluluğundan bahseder. Seks işçiliğinin ilgili mevzuat üzerinden düzenlendiği ve seks işçilerinin kayıtlı çalışanlar olarak kabul edildiği Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin de bu maddeyi esas alarak var olan mevzuatını yenilemesi mecburidir. Sözleşme'nin 12. Maddesi ise sağlık hakkını güvence altına alırken, herkesin ulaşılabilir en yüksek zihinsel ve fiziksel sağlık standardına sahip olması gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)¹², kadın – erkek eşitliği ve kadınlara karşı ortaya çıkan ayrımcı pratiklerin önlenmesi amacıyla devletlere yüklenen yükümlülükleri detaylan-

10 Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/81204--Medeni-ve-Siyasi-Haklara-Iliskin-Uluslararası-Sozlesme.pdf>, Erişim Tarihi 10.02.2017

11 Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/83-93.pdf>, Erişim Tarihi: 10.02.2017

12 Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), https://www.unicef.org/turkey/cedaw/_gi18.html, Erişim Tarihi: 10.02.2017

dırmaktadır. Sözleşme'nin 6. Maddesi, insan ticaretinin ve fuhşun istismarının önlenmesi için devletlerin her türlü önlemi alması gerektiğini ifade eder. Aynı Sözleşme'nin 11. Maddesi, istihdam alanında kadına karşı ayrımcılığı önlemek için, bütün insanların çalışma hakkını, iş seçme hakkını, iş güvenliği hakkını, sosyal güvenlik hakkını ve güvenli şartlar içerisinde çalışma ve sağlığın korunması hakkını devletlerin güvence altına almaya yükümlü olduğunu ifade etmektedir. Sözleşme'nin 12. Maddesi ise, devletlerin kadınlara aile planlaması dahil sağlık bakım hizmetlerinden faydalanma hakkını temin etmesi ve güvence altına alması gerektiğini belirtmektedir.

Ayrımcılık yasağına ilişkin olarak, **Birleşmiş Milletler Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) 111 No'lu Sözleşme**'yi¹³ geliştirmiştir. Bu sözleşme, bütün erkek ve kadın çalışanların eşit istihdam ve çalışma koşullarına sahip olmaları gerektiğine işaret etmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün **HIV ve AIDS Üzerine 200 No'lu Tavsiye Kararı**¹⁴, çalışma mekanlarını formel veya informal olarak kategorize etmekte ve seks işçiliğini yoğunlukla informal sektör içerisinde devam eden bir ekonomik aktivite olarak tanımlamaktadır. Bahsi geçen Tavsiye Kararı, seks işçileri ve müşterilerine de referans vermekte ve bu kişilerin ve yakınlarının çalışma mekanlarında HIV önleme, tedavi bakım ve destek hizmetlerine erişimlerinin kolaylaştırılması gerektiğini ifade etmektedir.

Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme'nin¹⁵ 24. Maddesi, bir ülkede yasal olarak ikamet eden mültecilerin, o ülkenin kendi vatandaşlarına sunduğu sağlık ve sosyal güvenlik hizmetlerinden aynı şekilde faydalanma hakkına sahip olduklarını belirtmektedir. Aynı Sözleşme'nin 33. Maddesi, devletlerin kendi ülkelerinde bulunan mültecileri ırkı, dini, tabiiyeti,

13 111 No'lu ILO Sözleşmesi, http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C111, Erişim Tarihi: 10.02.2017

14 HIV ve AIDS Üzerine 200 No'lu ILO Tavsiye Kararı (200 No'lu), http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:R200, Erişim Tarihi: 10.02.2017

15 Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme, <http://www.goc.gov.tr/files/files/multec%C4%B1ler%C4%B1nhukuk%C4%B1statusune%C4%B1%C4%B1sk%C4%B1nsozlesme.pdf>, Erişim Tarihi: 10.02.2017

belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da güvenliği tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına her ne şekilde olursa olsun gönderemeyeceğini belirtmektedir. Bu Sözleşme'nin ilgili maddeleri, mülteci olup seks işçiliği yapan kişileri de kapsamaktadır.

Birleşmiş Milletler'in çocukların ticari istismarının ve insan ticaretinin sonlandırılması amacıyla oluşturduğu ve devletler tarafından imzalanıp onaylanan sözleşmelerinin de, seks işçilerinin sağlık hizmetlerine erişimlerinin ve insan hakları standartlarının iyileştirilmesi konuları değerlendirilirken dikkate alınmasında fayda vardır.

Kırmızı Şemsiye, 18 yaşından küçük kişilerin seks endüstrisi içerisinde bulunmasının çocukların ticari cinsel istismarı olduğunu kabul etmektedir. **Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Uluslararası Sözleşme**'nin¹⁶ 34. Maddesi, taraf devletlerin çocukların yasadışı bir cinsel faaliyete girmek üzere kandırılması veya zorlanmasını, çocukların fuhuş ya da diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurulması, çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzeme kullanılarak sömürülmesini önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemi almasını zorunlu kılmaktadır.

Aynı Sözleşme, istismar durumunda olsun veya olmasın her çocuğun sağlık, sosyal güvenlik, bakım ve benzeri destek hizmetlerinden şartsız bir şekilde faydalanmasının devletler tarafından güvence altına alınmasını zorunlu kılmıştır. Bu durum, ticari cinsel istismar mağduru çocukları da kapsamaktadır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına İlişkin Uluslararası Sözleşmesi'ne Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fuhuşu ve Çocuk Pornografisi İle İlgili İhtiyari Protokol¹⁷, Sözleşme'de de dile getirilen ve çocukların ticari cinsel istismarını vurgulayan fiilleri detaylandırmakta ve üye devletlerin çocukların ticari cinsel istismarının

16 Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına İlişkin Uluslararası Sözleşme, https://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23e.html, Erişim Tarihi: 11.02.2017

17 Çocuk Satışı, Çocuk Fuhuşu ve Çocuk Pornografisi İle İlgili İhtiyari Protokol, <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4755.html>, Erişim Tarihi: 11.02.2017

önlenmesi ve mağdur çocukların her türlü korunma ve destek mekanizmasına erişiminin sağlanmasını güvence altına almasını zorunlu kılmaktadır.

Birleşmiş Milletler Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından hazırlanan ve devletler tarafından imzalanıp onaylanan **182 No'lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi**¹⁸, çocukların fuhuş sektöründe, pornografik içeriklerde kullanımının yasaklanması ve mağdur çocukların korunması için acilen önlemler alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Küresel düzeyde çocukların fuhuş sektörü içerisindeki ticari cinsel istismarının önlenmesi ve mağdur çocukların korunması ve desteklenmesine ilişkin oluşturulan ve imzalanan sözleşme ve protokoller, mağdur çocukların bedensel ve zihinsel sağlıklarının korunması ve desteklenmesi için sağlık hizmetleri de dahil olmak üzere her türlü hizmetten faydalanmasının öneminden bahsetmektedir.

Çocukların ticari istismarına ek olarak değerlendirilmesi gereken ve seks işçiliği ile aynı olmasa da seks işçilerini etkileme etkisine sahip insan ticaretine ilişkin bağlayıcı nitelikte mevzuat örnekleri de bulunmaktadır. Bunlardan ilki ve en kapsamlısı, 2000 yılında kabul edilen ve kısaca Palermo Sözleşmesi olarak bilinen **Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi**'dir¹⁹. Bu Sözleşme'ye Ek İnsan Ticaretinin, Kadınların ve Çocukların Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol²⁰ ise, kadın ve

18 ILO 182 No'lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi, http://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377311/lang--tr/index.htm, Erişim Tarihi: 11.02.2017

19 Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, <http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/suggam/sozlesmeler/B%C4%B0RLE%C5%9EM%C4%B0C5%9E%20M%C4%B0LLETLETER/227-%20S%C4%B1n%C4%B1ra%C5%9Fan%20C3%96rg%C3%Bct%C3%BC%20Su%C3%A7lara%20Kar%C5%9F%C4%B1%20BM%20S%C3%B6zlesmesi%20ve%20Ek%20Protokoller%20.pdf>, Erişim Tarihi: 11.02.2017

20 İnsan Ticaretinin, Kadınların ve Çocukların Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol, <http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/suggam/sozlesmeler/B%C4%B0RLE%C5%9EM%C4%B0C5%9E%20M%C4%B0LLETLETER/227-%20S%C4%B1n%C4%B1ra%C5%9Fan%20C3%96rg%C3%Bct%C3%BC%20Su%C3%A7lara%20Kar%C5%9F%C4%B1%20>

çocukların esas alınarak insan ticaretinin önlenmesini, mağdurların insan haklarına saygı gösterilerek korunmasını ve desteklenmesini ve taraf devletlerin arasındaki konuyla ilgili işbirliğinin geliştirilmesini amaçlamaktadır.²¹

B.2. Birleşmiş Milletler'e Bağlı Kuruluşların Tavsiye Kararları ve Raporları

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 2001 ve 2006 yıllarında gerçekleşen Özel Oturumları'nda (UNGASS)²², seks işçileri dahil olmak üzere anahtar nüfus gruplarının etkili ve sürdürülebilir HIV programlarına erişimlerinin yasal ve fiili koruma yöntemleri ve anahtar nüfus gruplarının önerilerine dayanılarak güvence altına alınmasının öneminden bahsedilmiş ve üye devletlere bu güvencyi sunması için öneriler sunulmuştur.

Birleşmiş Milletler Sağlık Hakkı Özel Raportörü'nün İnsan Hakları Konseyi'nin 2010'daki 14. Oturumu'nda sunduğu rapor²³, seks işçiliğinin suç olmaksızın çıkarılmasını üye devletlere önermiştir.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiseri'nin Ofisi (OHCHR) ve Birleşmiş Milletler AIDS Ortak Programı (UNAIDS) tarafından 2006 yılında yayınlanan **HIV/AIDS ve İnsan Hakları Üzerine Uluslararası Rehber İlkeler**²⁴, seks işçileri de dahil olmak üzere, anahtar nüfus grupların HIV/AIDS programlarına rahatlıkla erişebilmesi için ayrımcı yasaların ortadan kaldırılmasını ve koruyucu yasaların oluşturulması gerektiğini ifade etmektedir.

BM%20S%C3%B6zleşmesi%20ve%20Ek%20Protokolleri%20.pdf, Erişim tarihi: 11.02.2017

21 Türkiye'nin taraf olduğu ve insan ticareti ve çocukların ticari cinsel istismarı ile mücadelede esas belge niteliği taşıyan uluslararası sözleşme ve protokollerin listesi için Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün websitesine bakınız: http://www.goc.gov.tr/icerik3/turkiyenin-insan-ticaretiyle-mucadelesi_409_561_563

22 Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Özel Oturumu, http://www.unaids.org/sites/default/files/sub_landing/files/aidsdeclaration_en_0.pdf, Erişim Tarihi: 11.02.2017; Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Özel Oturumu, <http://www.un.org/ga/aidsmeeting2006>, Erişim Tarihi: 11.02.2017

23 BM Sağlık Hakkı Özel Raportörü'nün Raporu, <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/14session/A.HRC.14.20.pdf>, Erişim Tarihi: 11.02.2017

24 HIV/AIDS ve İnsan Hakları Üzerine Uluslararası Rehber İlkeler, http://data.unaids.org/Publications/IRC-pub07/JC1252-InternGuidelines_en.pdf, Erişim Tarihi: 11.02.2017

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Ban Ki-Moon, 1 Aralık 2009'da Dünya AIDS Günü kapsamında gerçekleştirdiği konuşmada²⁵, seks işçileri de dahil olmak üzere kırılgan toplumsal gruplara yönelik devletlerin uyguladığı ayrımcı ve cezalandırıcı yasaların etkili HIV programlarına zarar verdiğini ifade etmiştir.

Küresel düzeyde etkisi olan ancak politik bağlayıcılığı olmayan, seks işçilerinin HIV durumları dahil olmak üzere cinsel sağlık durumunun iyileştirilmesini hedefleyen **Birleşmiş Milletler AIDS Ortak Programı'nın (UNAIDS) HIV ve Seks İşçiliği Üzerine Rehber İlkeleri**²⁶, devletlere insan hakları yaklaşımına sahip bir şekilde seks işçilerine yönelik HIV önleme, tedavi, bakım ve destek hizmetlerinin sunulması tavsiyesinde bulunmaktadır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Ajansı tarafından desteklenen ve küresel HIV önleme ve destek çalışmalarında uzman siyasetçi ve uzmanlardan oluşan **HIV ve Yasalar Üzerine Küresel Komisyon** tarafından 2012 yılında hazırlanan **Riskler, Haklar ve Sağlık**²⁷ başlıklı rapor, seks işçilerine yönelik HIV/CYBE programlarının seks işçilerine danışılarak veya seks işçilerini bizzat bu programlarının yöneticileri haline getirerek geliştirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. İlgili raporda, devletlere sunulan öneriler şu şekildedir:

- a) Seks işçiliğinin tümüyle suç olmaktan çıkarılması ve seks endüstrisi içerisindeki aktörlerin suçlu olarak addedilmesi gerekmektedir,
- b) Seks işçilerine karşı kolluk kuvvetleri tarafından uygulanan kötü muamele ve işkenceye son verilmeli; hak ihlali gerçekleştiren devlet görevlilerine iltimas gösterilmeden gerekli cezalar verilmelidir,

25 Ban Ki-Moon'un 1 Aralık 2009 Dünya AIDS Günü Konuşması, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=33111#.WJ8S7IVOLIU>, Erişim Tarihi: 11.02.2017

26 UNAIDS HIV ve Seks İşçiliği Üzerine Rehber İlkeler, http://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/JC2306_UNAIDS-guidance-note-HIV-sex-work_en_0.pdf, 10.02.2017

27 Riskler, Haklar ve Sağlık, <http://www.hivlawcommission.org/resources/report/FinalReport-Risks,Rights&Health-EN.pdf>, Erişim Tarihi: 11.02.2017

- c) Seks işçiliği alanı düzenlenirken seks işçilerine yönelik zorla ve zorunlu HIV/CYBE testlerine son verilmeli; seks işçilerinin gönüllü şekilde test ve tedavi hizmetlerine erişimlerini teşvik edecek sürdürülebilir eğitim programları şekilde oluşturulmalıdır,
- d) İnsan ticareti ve çocukların ticari cinsel istismarı suçları ile seks işçiliğinin aynı kavramlar olarak kullanılması üzerinden geliştirilen politika ve uygulamalara son verilmelidir. İnsan ticareti ve çocukların ticari cinsel istismarı ile etkin şekilde mücadele edilirken, seks işçileri hedef alınmamalıdır.

Birleşmiş Milletler'in toplumsal cinsiyet eşitliği, anahtar nüfus gruplarının kalınması, halk sağlığı, toplumsal cinsiyet temelli şiddet, HIV/AIDS ve benzeri konularda çalışan tematik çalışma birimleri olan Birleşmiş Milletler Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Birleşmiş Milletler Kalkınma Ajansı (UNDP), Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA), Birleşmiş Milletler AIDS Ortak Programı (UNAIDS), Dünya Bankası (WB) ve Küresel Seks İşçiliği Projeleri Ağı (NSWP) tarafından hazırlanan **Seks İşçileri İle Kapsamlı HIV/CYBE Programlarının Uygulanması: İşbirliği Odaklı Müdahalelere Dayalı Uygulanabilir Yaklaşımlar**²⁸ adlı yayını, sağlık politika geliştiricileri ve uygulayıcılarının ve sağlık hizmet sunucularının seks işçilerine yönelik politikaları geliştirirken ve uygularken nelere dikkat etmesi gerektiğini detayları ile anlatmaktadır. Özellikle devletlerin sağlık politikalarını belirleyen bakanlıkların ve bakanlıklara bağlı uygulayıcıların dikkatine sunulan ilgili yayın, seks işçilerinin hassasiyetleri ve ihtiyaçları temelinde HIV/CYBE programlarının oluşturulması ve uygulanması aşamalarındaki altın standartlardan bahsetmektedir.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Ajansı (UNDP), Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) ve Birleşmiş Milletler AIDS Ortak Programı'nın (UNAIDS) tarafından 2012 yılında yayınladığı ve 32 ülkedeki durumu analiz eden **Asya-Pasifik'te Seks**

28 Seks İşçileri İle Kapsamlı HIV/CYBE Programlarının Uygulanması, http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/90000/1/9789241506182_eng.pdf?ua=1, Erişim Tarihi: 10.02.2017. Bahsi geçen yayın, Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği tarafından 2017'de Türkçe'ye çevrilmiştir. Yayının basılı kopyalarına Kırmızı Şemsiye Ofisi'nden erişebilirsiniz.

İşçiliği ve Yasalar: Seks İşçiliği Bağlamında Yasalar, HIV ve İnsan Hakları²⁹
başlıklı rapor, şu tavsiyelerde bulunmaktadır:

- a) Seks işçilerinin yasal açıdan güçlendirilmesi amacıyla geliştirilen kriminalizasyon karşıtı yasalar, etkili HIV programlarının oluşturulmasına vesile olmaktadır,
- b) Seks işçiliğinin suç olmaktan çıkarıldığı ve çeşitli açılardan cezalandırıcı yasal girişimlerin ortadan kaldırıldığı yasal modeller, etkili bir halk sağlığı ve insan hakları programlamasının önünü açmaktadır,
- c) Seks işçilerinin devletler tarafından kayıt altına alınması, halk sağlığı politikalarının geliştirilmesi ve kamu düzeninin korunması amaçlarına hizmet etmemektedir.

B.3. Avrupa Konseyi Sözleşmeleri

Avrupa Konseyi üye ülkeleri tarafından onaylanan **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi**'nin³⁰ 14. Maddesi, Sözleşme tarafından kişilere tanınan hakların cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi ve diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir sebep dolayısıyla sınırlandırılmayacağından ve yok edilemeyeceğinden bahsetmektedir.

Avrupa Konseyi üye ülkeleri tarafından imzalanıp onaylanan ve kısaca İstanbul Sözleşmesi olarak bilinen **Kadına Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi**³¹, kadınlara karşı şiddet eylemlerinin önlenmesi, şiddet mağduru kadınların korunma mekanizmalara

29 Asya-Pasifik'te Seks İşçiliği ve Yasalar, <http://www.undp.org/content/dam/undp/library/hiv-aids/English/HIV-2012-SexWorkAndLaw.pdf>, Erişim Tarihi: 11.02.2017

30 Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, http://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf, Erişim Tarihi: 10.02.2017

31 İstanbul Sözleşmesi, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTM-Content?documentId=0900001680462545>, Erişim Tarihi: 10.02.2017

rına erişimlerinin sağlanması ve kadınlara karşı şiddetle bir toplumsal gerçeklik olarak mücadele edilmesi amacıyla oluşturulmuştur. Sözleşme'nin 3. Maddesi, Sözleşme hükümlerinin kadınlar arasında cinsiyet, toplumsal cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasi veya başka bir tür görüş, ulusal veya toplumsal köken, bir ulusal azınlıkla bağlantılı olma, mülk, doğum, cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği, sağlık durumu, engellilik, medeni hal, göçmen veya mülteci statüsü veya başka bir statü gözetmeksizin uygulanması yükümlülüğünü getirmektedir. Dolayısıyla, Sözleşme'nin, yaşamları sürekli biçimde şiddet döngüsü içerisinde geçmek zorunda kalan seks işçisi kadınlara karşı şiddetin de önlenmesi, bu şiddetle mücadele edilmesi ve şiddet mağduru seks işçisi kadınların korunma ve destek mekanizmalarına erişimlerinin sağlanması da devletlerin yükümlülükleri arasındadır.

Çocukların ticari cinsel istismarının önlenmesini ve mağdurların korunmasını ve desteklenmesini amaçlayan 2007 tarihli **Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi**³², Avrupa Konseyi'ne üye devletlerin çocukların ticari cinsel istismarı ile etkin bir şekilde mücadele etmesi, mağdurların korunması ve desteklenmesi ve failerin cezalandırılması için oluşturulmuş ve onaylanmıştır.

Avrupa çapında insan ticareti ile etkin şekilde bir mücadelenin yürütülmesi ve de mağdurların korunması ve desteklenmesi amacıyla **Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi**³³ taraf devletler tarafından imzalanmış ve onaylanmıştır.

Avrupa Konseyi'ne üye devletlerin onayladığı ve çocukların ticari cinsel istismarı ve insan ticareti ile etkin bir mücadele konusunda devletleri yükümlü kı-

32 Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi, <http://www.sck.gov.tr/usp/Avrupa%20Konseyi%20%C3%87ocuklar%C4%B1n%20Cinsel%20S%C3%B6m%C3%BCr%C3%BC%20ve%20%C4%B0stismara%20Kar%C5%9F%C4%B1%20Korunmas%C4%B1%20S%C3%B6zle%C5%9Fmesi.pdf>, Erişim Tarihi: 11.02.2017

33 Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160407-16.pdf>, Erişim Tarihi: 11.02.2017

lan sözleşmeler, mağdurların korunması ve desteklenmesi süreçlerinde, sağlık hakkına erişim ve hizmetlerden faydalanma da dahil olmak üzere, korunma ve destek mekanizmalarına vurgu yapmaktadır.

B.4. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT) 2003 yılında katılımcı devletler tarafından kurulan Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi'nin (ODIHR) her yıl yayınladığı nefret suçları raporları³⁴, çeşitli önyargılarla ortaya çıkan ve birçok toplumsal grubu ve bu grupların üyelerini hedef alan nefret suçlarını detaylı bir şekilde not etmektedir. Bu raporlar, AGİT'e üye devletlerde ortaya çıkan ve lezbiyen, gey, biseksüel ve transları (LGBT) hedef alan nefret suçlarına da vurgu yapmaktadır. Katılımcı devletlerin önemli bir çoğunluğunda özellikle başta eşcinsel ve biseksüel erkekler ile trans kadınlar olmak üzere birçok LGBT seks işçiliği yapmaktadır. Dolayısıyla, ilgili nefret suçları raporları birçok LGBT seks işçisinin detaylı vaka analizini de içermektedir. LGBT seks işçilerini hedef alan ayrımcılık ve şiddete vurgu yapan bu raporlar, katılımcı devletlere mağdur gruplarının durumlarının iyileştirilmesi amacıyla birçok tavsiyede bulunmaktadır.

AGİT, başta kadınların ve çocukların ticareti olmak üzere, insan ticareti konusunda İnsan Ticareti ile Mücadele Özel Raportörü ve Koordinatörü'nü³⁵ atamış ve AGİT Daimi Konseyi İnsan Ticareti ile Mücadele Eylem Planı'nı³⁶ onaylamıştır.

34 AGİT'e bağlı ODIHR'in nefret suçları konularında gerçekleştirdiği çalışmalar ve ilgili raporlar için şu linki tıklayınız: <http://hatecrime.osce.org>

35 AGİT İnsan Ticareti ile Mücadele Özel Raportörü ve Koordinatörü için bakınız: <http://www.osce.org/cio/madina-jarbussynova>

36 AGİT İnsan Ticareti ile Mücadele Eylem Planı, <http://www.osce.org/actionplan?download=true>, Erişim Tarihi: 11.02.2017

C. ULUSAL MEVZUAT

Sağlık hakkına ilişkin en üst yasal normu oluşturan T. C. Anayasası'nın³⁷ 90. Maddesi, temel hak ve hürriyetler konusunda uluslararası bağlayıcılığı olan mevzuat ile ulusal mevzuat arasında uyumsuzlukların ortaya çıkması halinde, uluslararası mevzuatın esas alınması gerektiğini belirtmektedir. Anayasa'nın 56. Maddesi ise, tüm vatandaşların sağlıklı bir çevrede ve ruh ve beden sağlığı içerisinde yaşama hakkı olduğunu, devletin ise sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde sağlanması için sosyal güvenlik sistemini kurabileceğini belirtmektedir.

Seks işçiliğini çevreleyen ve seks işçilerinin cinsel sağlık durumu başta olmak üzere genel sağlığını ilgilendiren, halk sağlığının korunmasına ilişkin esasları düzenleyen birçok mevzuat örneği bulunmaktadır. Başta Sağlık Bakanlığı olmak üzere, ilgili diğer bakanlıkların da ilgili mevzuatça sorumlu kılındığı bilinmektedir. Seks işçilerinin cinsel yolla bulaşan enfeksiyonların yayılmasının önlenmesi hususunda denetim altında tutulmasının esas alındığı ve genel sağlığın tesisi amacıyla düzenlemeleri yapan seks işçiliği mevzuatı, uygulayıcı kurum olarak bizzat Sağlık Bakanlığı tarafından uygulanmaktadır.

Seks işçiliğinin halk sağlığının korunması ilkesi esas alınarak düzenlenmesini öngören en önemli mevzuat örneklerinden ilki **Umumi Hıfzısıhha Kanunu**'dur.³⁸ Umumi Hıfzısıhha Kanunu, Türkiye'de halk sağlığının tesis edilmesi ve korunması için gereken önlemlerin alınmasını öngörmektedir. Kanunun, Türkiye'deki seks işçilerine yönelik genel sağlık tedbirlerinin genel hatlarını oluşturan diğer mevzuat örneklerinin geliştirilmesinde önemli etkisi olmuştur. Bu minvalde, kanunun bu alandaki esas kanundur.

Umumi Hıfzısıhha Kanunu'nun 128. Ve 132. Maddeleri arasındaki maddeler, "umumi kadınlar hakkında ahkam" başlığı altında düzenlenmiştir. İlgili mad-

37 T. C. Anayasası, https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf, Erişim Tarihi: 12.02.2017

38 Umumi Hıfzısıhha Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.1593.pdf>, Erişim Tarihi: 12.02.2017

deler, usulünce kayıt altına alınan seks işçisi kadınlara yönelik uygulanacak tedbirlerin esasını belirlemektedir. Kanun, belirttiği esaslar üzerinden İçişleri Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığı'nın bir nizamname oluşturmasını zorunlu kılmaktadır. Bahsi geçen nizamname ile kayıt altındaki seks işçisi kadınların cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar ve ortaya çıkabilecek diğer bulaşıcı hastalıklar ile ilgili hangi tedbirlerin alınması gerektiği detaylı şekilde belirlenmiştir.

Umumi Hıfzısıhha Kanunu'na dayanılarak hazırlanıp 1961 tarihinde yürürlüğe giren **Genelevler ve Genel Kadınların Tabi Olacağı Hükümler ile Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü**³⁹, kayıtlı veya kayıtdışı fark etmeksizin seks işçiliği alanını bütün detayları ile birlikte düzenlemektedir. Tüzük, kayıtlı seks işçiliği alanı olarak ifade edilebilecek olan genelevlerin ne şekilde kurulacağına, genelevler içerisinde devam edecek seks işçiliğinin hangi usullere göre gerçekleştirileceğine, kayıt altındaki seks işçisi kadınların tabi olacağı hükümlerin neler olduğuna, kayıtdışı alandaki seks işçiliğinin düzenleme esaslarının neler olduğuna, kayıtdışı seks işçiliği yapan kişilere yönelik idari tedbirlerin neler olduğuna ve diğer hususlara dair maddeler içermektedir. Tüzüğün, seks işçilerinin sağlığı açısından önemi, kayıt altındaki seks işçilerinin cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar ile diğer bulaşıcı hastalıklar konusundaki testleri, tedavisi ve bakımı ile kayıtdışı çalışan seks işçilerinin belirlenmeleri halinde kendilerine uygulanacak sağlık tedbirlerinin neler olacağını belirlemesidir. Dolayısıyla Tüzük, seks işçilerinin başta cinsel sağlık olmak üzere genel sağlık durumunu ciddi şekilde etkileyen bir tarafı bulunmaktadır.

Seks işçiliği alanına doğrudan etkisi olan ve alandaki aktörlere yönelik cezai tedbirleri detaylandıran önemli bir diğer mevzuat örneği **Türk Ceza Kanunu**'dur⁴⁰. Türk Ceza Kanunu'na göre seks işçiliği yapmak suç değildir. Ancak,

39 Genelevler ve Genel Kadınların Tabi Olacağı Hükümler ile Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü, http://www.ttb.org.tr/mevzuat/index.php?option=com_content&view=article&id=66:genel-kadinlar-ve-genelevler-tabolacaklari-hler-ve-fuhuyden-bulan-zrev-hastaliklarla-madele-t&Itemid=31, Erişim Tarihi: 12.02.2017

40 Türk Ceza Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>, Erişim Tarihi: 12.02.2017

seks işçilerinin alanda çalışabilmek amacıyla gerçekleştirdikleri hemen her fiil cezai tedbirlerle cezalandırılmaktadır. Bu durum, seks işçiliğinin gerçekleştirilmesinin fiilen cezalandırılması sonucunu doğurmaktadır.

Türk Ceza Kanunu'nun 225. Maddesi hayasızca hareketlerden bahisle teşhirciliği, 226. Maddesi ise müstehcenliği suç kapsamına almaktadır. Her iki madde, teşhircilik ve müstehcenliği muğlak bir şekilde tanımladığı için, her iki madde sürekli biçimde seks işçilerini hedef almaktadır. Dolayısıyla, seks işçiliği yapmak suç olarak tanımlanmasa bile, kolluk kuvvetlerinin ve adli birimlerin yorumuna açık olan bu maddeler aracılığı ile seks işçileri cezalandırılmaktadır.

Türk Ceza Kanunu'nun 227. Maddesi'ne göre, seks işçiliği yapmak suç değildir; ancak, bir kimseyi fuhşa teşvik etmek, bunun yolunu kolaylaştırmak, fuhuş amacıyla aracılık etmek veya yer temin etmek suçtur. Türk Ceza Kanunu'nun ilgili maddesinin üçüncü fıkrası, yasa yapıcılar tarafından 24 Kasım 2016'da yeniden düzenlenmiştir. İlgili düzenlemeye göre, fuhuşu kolaylaştırmak ve fuhuş aracılık etmek maksadıyla hazırlanmış görüntü, yazı ve sözleri içeren ürünleri vermek, dağıtmak veya yaymak suç haline getirilmiştir. Bu durum, seks işçiliği ile ilişkili halihazırda suç olarak tanımlanan fiillere ek olarak seks işçiliğinin reklamının yapılmasını da suç haline getirmiştir.

Türk Ceza Kanunu'nda seks işçilerinin sektörde çalışırken gerçekleştirdikleri birçok fiilin suç olarak tanımlanmasının, seks işçilerinin cinsel sağlık ve üreme sağlığı başta olmak üzere genel sağlığına da etkileri bulunmaktadır. Seks işçilerinin çeşitli gerekçelerle cezalandırılması, onları kayıtdışı sektör içerisinde daha kırılğan hale getirmektedir. Cezalandırma, seks işçilerinin aracılardan himayesine mecbur kalmasına, seks işçilerinin güvenli ve sağlıklı ortamlarda seks işçiliği yapmaya itilmesine, yoksullaşmasına, güvenli cinsel davranışlardan uzaklaşmasına ve devlete olan güvenlerinin azalması sonucunda devletin sunduğu sağlık hizmetlerinden kopmasına sebep olmaktadır. Dolayısıyla, seks işçiliğinin mevzuatça ne şekilde düzenlendiğinin, seks işçilerinin sağlık durumu ve dolayısıyla toplumun genel sağlığı üzerinde ciddi bir etkisi bulunmaktadır.

Türk Ceza Kanunu'nun 227. Maddesi, aynı zamanda çocukların fuhuş sektörü içerisinde istismar edilmesini önlemek için, çocukları fuhşa teşvik eden, bunun yolunu kolaylaştıran veya çocukların fuhşuna aracılık etmeyi cezalandırmaktadır. Dolayısıyla Kanun, çocukların ticari cinsel istismarına karşı cezai yaptırım öngörmektedir.

Türk Ceza Kanunu'nun 80. Maddesi, insan ticaretini cezalandırmaktadır. Kişilerin fuhuş amacıyla ticaretinin yapılmasını, diğer insan ticareti biçimleri ile birlikte cezalandıran Türk Ceza Kanunu, çocukların ticari cinsel istismarının yanında insan ticaretinin de etkin bir şekilde cezalandırılmasını hedeflemiştir.

Seks işçilerine yönelik uygulanan en belirgin ve sistematik idari yaptırım, Kabahatler Kanunu ve Karayolları Trafik Kanunu üzerinden gerçekleştirilmektedir. Kayıtdışı alanda seks işçiliği yapan seks işçileri, ister açık isterse kapalı mekanda seks işçiliği yapıyor olsunlar, kolluk kuvvetleri tarafından idari para cezaları ile cezalandırılmaktadır.

Kabahatler Kanunu'nun⁴¹ 32., 36. Ve 37. Maddeleri, emre aykırı davranışı, gürültü yapmayı ve çevreyi rahatsız etmeyi kabahat olarak tanımlamaktadır. Bu kabahatleri işledikleri gerekçesiyle seks işçileri idari para cezaları ile karşılaşmaktadır. **Karayolları Trafik Kanunu**'nun⁴² çeşitli maddeleri ise, seks işçilerinin trafiği aksattıkları, kaldırım işgali yaptıkları veya trafiği tehlikeye soktukları iddiaları ile idari para cezası ile cezalandırılmasına sebep olmaktadır. Her iki kanunun uygulanması süreçlerinde, kolluk kuvvetlerinin keyfi ve hukuksuz uygulamalarının olduğu alanda çalışan sivil toplum kuruluşlarının raporları ve ilgili mahkemelerin kararları ile belgelenmektedir.

Kabahatler Kanunu ile Karayolları Trafik Kanunu'nun seks işçilerinin idari açıdan cezalandırılmasına yönelik kullanılmasının seks işçilerinin ve de toplumun

41 Kabahatler Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5326.pdf>, Erişim Tarihi: 12.02.2017

42 Karayolları Trafik Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2918.pdf>, Erişim Tarihi: 12.02.2017

genel sağlığının tesisi noktasında olumsuz etkileri bulunmaktadır. Sürekli biçimde kolluk kuvvetleri tarafından idari para cezalarına tabii tutulan seks işçileri, müşterileri ile kondom pazarlığı yapamamakta, müşterilerini şiddet noktasında değerlendirememekte, sürekli kolluk denetiminden uzakta olabilmek için şehirlerin güvenliksiz bölgelerinde ve kriminal ağlarla çalışmaya başlamaktadır. Dolayısıyla, ilgili idari yaptırım kararlarının keyfi ve hukuksuz bir biçimde kullanılması, kriminal ağların çoğalmasına sebep verip kamu düzeninin bozulmasına sebep olurken, seks işçilerinin güvenliksiz ve sağlıksız ortamlarda ve denetimsiz bir şekilde çalışmasına sebep olduğu için de genel sağlığı bozmaktadır.⁴³

Seks işçiliğinin özellikle Genelevler ve Genel Kadınların Tabi Olacakları Hükümler ve Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklar Mücadele Tüzüğü'nde ifade edilen hususlara uygun şekilde yürütüldüğünün kamu düzeninin tesisi açısından denetlenmesinde kolluk kuvvetlerinin görevi son derece önemlidir. Bu noktada, emniyet teşkilatının, jandarma kuvvetlerinin ve de sahil güvenlik birimlerinin yetkileri önem arz etmektedir. Emniyet kuvvetlerinin vazifeleri ve yetkilerini belirleyen **Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu**'nun⁴⁴ 6., 7. ve 8. Maddeleri, seks işçiliğinin yürütüldüğü mekanlar da dahil olmak üzere çeşitli mekan ve işletmelerin denetlenmesi hususunda emniyet kuvvetlerine yetkiler tanımaktadır. Seks işçiliği çevreleyen mevzuatta belirtilen sağlık koşullarının katıyetle sağlanması hususunda polise yetkiler veren Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu mevzuatın ilgili konudaki önemli örneklerinden biridir.

Kolluk kuvvetleri arasında önemli bir birim olarak faaliyet gösteren **Jandarma Teşkilatı Görev ve Yetkileri Kanunu**'na⁴⁵ dayanılarak oluşturulan **Jandarma**

43 Her iki kanunun uygulanması sonucunda ortaya çıkan olumsuz toplumsal ve ekonomik sonuçlar ile ilgili detaylı bir değerlendirme için bakınız: "Kayıtlı Alanda Kayıtsız Soygun", <http://kirmizi-semsiye.org/Dosyalar/KayitsizAlandaKayitliSoygun.pdf>

44 Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.2559.pdf>, Erişim Tarihi: 12.02.2017

45 Jandarma Teşkilatı Görev ve Yetkileri Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2803.pdf>, Erişim Tarihi: 12.02.2017

Teşkilatı Görev ve Yetkileri Yönetmeliği⁴⁶, İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak çalışan Jandarma Teşkilatı'nın görev ve yetkilerini detayları ile açıklamaktadır. İlgili mevzuata göre, Emniyet Genel Müdürlüğü'nün yetki alanı dışında kalan alanlarda faaliyet yürüten jandarma birliklerinin seks işçiliğinin mevzuata aykırı yürütüldüğü yerlerde hem asayiş hem de sağlık tedbirlerinin alınması için önemli yetkileri bulunmaktadır.

İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelik'in⁴⁷ özellikle kayıtdışı seks işçiliği yapılan mekanlara doğrudan etkisi bulunmaktadır. Seks işçiliği kayıtdışı bir şekilde ve mevzuata aykırı şekilde birçok mekanda yapılmaktadır. Seks işçiliğinin, ilgili resmi kurumlardan alınan ruhsatlarla açılan ve faaliyet gösteren işletmelerde de yapıldığına dair çokça tanıklık, rapor ve adli kayıt bulunmaktadır. Özellikle gece kulübü, pavyon ve benzeri eğlence mekanlarının bazılarında seks işçilerinin müşterilerle pazarlık yaptığı veya seks işçiliğine yönelik aracılık yapıldığı bilinmektedir. Bu mekanların denetiminin sağlanması, sıhhi tedbirlerin alınması, izinsiz çalışan veya sıhhi denetimlerden olumsuz sonuç alan işletmelerin kapatılması veya geçici süreyle faaliyetten men edilmesi, bahsi geçen yönetmelik üzerinden ilgili görevliler tarafından gerçekleştirilmektedir.

2003 yılında değiştirilen **Açılması İzne Bağlı Yerlere Uygulanacak İşlemler Hakkında Yönetmelik**⁴⁸ de, seks işçilerinin bir kısmının müşteri bulduğu umuma açık eğlence mekanları hakkında önemli kurallar getirmektedir. İlgili yönetmelik, pavyon, bar, gece kulübü ve benzeri mekanlarda çalışan kişilerin cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlara sahip olup olmadıklarının tespiti için resmi hekimden alınacak raporları zorunlu kılarken, idari denetim açısından bu gibi

46 Jandarma Teşkilatı Görev ve Yetkileri Yönetmeliği, http://www.jandarma.gov.tr/kriminal/turkish_internet/anasayfa/hukuki_dosyalar/5-%20jandarma%20te%C5%9Fkilat%20g%C3%B6rev%20ve%20yetkileri%20y%C3%B6netmeli%C4%9Fi.pdf, Erişim Tarihi: 12.02.2017

47 İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelik, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/08/20050810-4.htm>, Erişim Tarihi: 12.02.2016

48 Açılması İzne Bağlı Yerlere Uygulanacak İşlemler Hakkında Yönetmelik, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/12/20031221.htm>, Erişim Tarihi: 12.02.2017

mekanlarda mevzuata aykırı faaliyet gösterilip gösterilmediğinin tespiti için ruhsatlandırma veya faaliyeti durdurma prosedürleri gündeme taşınmaktadır.

Hem İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelik hem de Açılması İzne Bağlı Yerlere Uygulanacak İşlemler Hakkında Yönetmelik, kayıtdışı seks işçiliğinin devam ettiği mekanlara ve bu mekanlarda çalışan kişilere mevzuata aykırılığın önüne geçilmesi hususunda birtakım zorunluluklar getirmektedir. Genel sağlığın ve kamu düzeninin tesisi noktasında önem atfedilen bu yönetmeliklerin, kayıtdışı seks işçiliği sektörünün kısıtlanması ve bu mekanlarda çalışan seks işçilerine ek çalışma koşulları zorlukları getirdiği ve seks işçilerini araçların tahakkümüne soktuğu aşıkardır. Bu durum ise, seks işçilerinin sağlık durumunun ve halk sağlığının zarar görmesine sebep olmaktadır.

Başta genelevler olmak üzere, seks işçiliği yapılan mekan ve işletmelerin denetimi, ruhsatlandırılması, faaliyet izinlerinin verilmesi veya faaliyetlerine son verilmesi ve benzeri konular dikkate alındığında İl Özel İdaresi Kanunu'nun⁴⁹, **Büyükşehir Belediyesi Kanunu**'nun⁵⁰, **Belediye Kanunu**'nun⁵¹ ve İmar Kanunu'nun⁵² da dikkatle değerlendirilmesi gerekmektedir. İlgili mevzuat örnekleri, daha önce detaylandırılan ve seks işçiliğini birincil derecede düzenleyen veya cezalandıran mevzuat örnekleri üzerinden geliştirilmeye gayret edilen düzenleme ve denetim prosedürlerini takip etmektedir.

Seks işçilerinin cinsel sağlık ve üreme sağlığı başta olmak üzere genel sağlık hizmetlerine erişimlerini güçlendiren önemli bir etken de sosyal güvencedir. Türkiye'deki seks işçilerinin sadece küçük bir azınlığı yaptıkları seks işçiliği dolayısıyla sigortalı olmaya hak kazanmıştır. Bu kişiler, **Sosyal Sigortalar ve Ge-**

49 İl Özel İdaresi Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5302.pdf>, Erişim tarihi: 12.02.2017

50 Büyükşehir Belediyesi Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf>, Erişim Tarihi: 12.02.2017

51 Belediye Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>, Erişim Tarihi: 12.02.2017

52 İmar Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3194.pdf>, Erişim Tarihi: 12.02.2017

nel Sağlık Sigortası Kanunu'nun⁵³ 4. Maddesi'ne göre Umumi Hıfzısıhha Kanunu'nda belirtilen genel kadınlardır. Diğer bir deyişle, yasal bir şekilde kurulmuş ve denetim altında olan genelevlerde çalışan seks işçisi kadınların ilgili kanunda dile getirilen sigortalı sayılma hakkı bulunmaktadır. İlgili kanun her ne kadar sadece genelevlerde çalışan küçük bir azınlığı kapsıyor olsa da, sosyal güvenceye sahip olunması bakımından ilgili maddenin seks işçileri açısından önemli bir kazanım olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Yine de, seks işçilerinin talebi, kayıtdışı alanda çalışan ve seks işçisi olarak kayıt altına alınmayı kabul eden seks işçilerine de sosyal güvence imkanının yasal olarak sunulmasıdır. Böyle bir imkan, seks işçilerinin önemli bir çoğunluğunun sağlık hizmetlerine erişimlerinin kolaylaştırılması anlamına gelecektir.

Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayan yabancıların Türkiye'de bulunma, ikamet, çalışma veya çeşitli sebeplerden dolayı korunmalarına dair usulleri belirleyen ve kuralları ortaya koyan **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu**⁵⁴, mülteci, sığınmacı veya geçici koruma altında bulunan veya insan ticareti mağduru olan kişilerin sağlık hizmetlerine erişimlerinin sağlanması hususunda maddeler içermektedir. Başka ülkenin vatandaşı olup savaş, ekonomik zorluklar, insani krizler, çeşitli yoğunluklarda ortaya çıkan çatışmalar gibi haller sebebiyle Türkiye'ye gelen yabancıların sağlık hizmetlerinden faydalandırılmasına yönelik maddeler içeren kanun, kayıtdışı alanda olsalar bile göçmen, sığınmacı, mülteci veya geçici koruma altında olan seks işçilerini veya insan ticareti mağdurlarını da sağlık hizmetlerinden faydalandırılma noktasında kapsamaktadır.

Anayasa'da Türkiye'deki tüm vatandaşların genel sağlık durumunun iyileştirilmesi ve tüm vatandaşların sağlıklı bir çevrede refah içerisinde yaşatılması şeklinde kendini ifade eden görev, Sağlık Bakanlığı tarafından birincil olarak uygulanmaktadır. Sağlık politikalarının tasarlanması, geliştirilmesi ve uygulan-

53 Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5510.pdf>, Erişim Tarihi: 12.02.2017

54 Yabancılar ve Uluslar arası Koruma Kanunu, http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_kanun.pdf, Erişim Tarihi: 12.02.2017

masından sorumlu olan Sağlık Bakanlığı'nın teşkilat yapılanması ve görevleri hakkındaki **Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşların Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname**⁵⁵, bakanlığın kurumsal yapısını, ilgili teşkilatın görev ve sorumluluklarını dile getirmektedir. Hizmet birimleri ve bağlı kuruluşlar üzerinden tüm vatandaşlarının genel sağlık durumunun iyileştirilmesini hedefleyen Sağlık Bakanlığı'nın seks işçileri dahil olmak üzere tüm kırılgan toplumsal grupların sağlık hizmetlerine erişimde maruz kaldıkları eşitsizliklerle mücadele etmesi elzemdir.

Aile Hekimliği Kanunu⁵⁶, ülkede birinci basamak sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi, vatandaşların ihtiyaçları doğrultusunda koruyucu sağlık hizmetlerine ağırlık verilmesi ve bu hizmetlere vatandaşlar arasında ayırım gözetmeden erişimin sağlanmasını amaçlayan önemli bir kanundur. Yapılan araştırmalar, seks işçilerinin birinci basamak sağlık hizmetlerine erişimde bazı engellerle karşılaştığını göstermektedir. Sağlık hizmet sunucularının bazıları tarafından yapılan ayrımcılık ve seks işçilerine karşı damgalanmayı pekiştiren bazı yasal ve toplumsal dinamikler, seks işçilerinin sağlık hizmetlerine erişimlerini engellemektedir. Aile Hekimliği Kanunu, hizmetlerin tüm vatandaşlara yönelik ve eşit şekilde sunulmasını gerektirdiğinden, bu kanunun idare tarafından eksiksiz ve yapılış amacına uygun şekilde uygulanması gerekmektedir.

Tüm vatandaşların sağlık hizmetlerine erişimlerinin eşit ve kolay bir şekilde sağlanabilmesi ve tüm sağlık hizmeti talep eden hastaların ayrımcılık görmeden hizmetlere erişebilmesi için oluşturulan önemli bir mevzuat örneği de **Hasta Hakları Yönetmeliği**'dir⁵⁷. Yönetmelik, temel insan haklarının sağlık hizmetlerinin sunumu esnasında ortaya çıkabilmesinin garantisidir. Yönetmeliğin, seks işçileri dahil olmak üzere tüm anahtar nüfus gruplarının sağlık hizmet-

55 Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşların Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/4.5.663.pdf>, Erişim Tarihi: 12.02.2017

56 Aile Hekimliği Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5258.pdf>, Erişim Tarihi: 12.02.2017

57 Hasta Hakları Yönetmeliği, <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.4847&-MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=Hasta%20Haklar%C4%B1>, Erişim Tarihi: 12.02.2017

lerine erişimlerinde maruz kaldıkları insan hakları ihlallerinin engellenmesi ve mağdurların korunması amacıyla eksiksiz bir şekilde uygulanması önemlidir.

Seks işçileri de dahil olmak üzere tüm vatandaşların sağlık hizmetlerine erişimlerinde temel hak olarak önem verilmesi gereken bir diğer husus da, sağlık hizmeti alan kişilerin kişisel bilgilerinin korunmasıdır. Seks işçilerinin idare ile karşılaşmaları genellikle kolluk kuvvetleri üzerinden gerçekleşmektedir. Kayıtdışı alanda seks işçiliği yapan kişiler, çoğunlukla kolluk kuvvetleri tarafından zorla HIV ve CYBE testlerine tabi tutulmaktadır. İlgili uygulama ile kayıtlı alanda seks işçilerinin tabi tutulduğu zorunlu HIV ve CYBE testleri, seks işçilerinin rızası dışında kişisel açıdan önemli bilgilerin devlet tarafından tutulması, seks işçilerinin kişisel verilerinin ve özel hayatlarının gizliliğinin ihlal edildiği anlamına gelmektedir. **Kişisel Verilerin Korunması Kanunu**⁵⁸, seks işçileri gibi kırılgan toplumsal grupların sağlık hizmetlerine erişimlerinde özel hayatlarının gizliliği ve kişisel verilerinin korunması açısından önem taşımaktadır ve sağlık politikalarının geliştirilmesinde seks işçilerinin haklarının bu minvalde korunması gerekmektedir. Dolayısıyla ilgili kanun dikkate alınarak seks işçilerine kolluk kuvvetleri tarafından uygulanan zorla ve zorunlu HIV/CYBE testlerinin sona erdirilmesi hasta hakları yaklaşımıyla elzemdir.

Seks işçilerinin sürekli ve sistematik bir şekilde çeşitli aktörler tarafından şiddete maruz kalmasının, seks işçilerinin sağlık durumunu olumsuz etkilediği bilinmektedir. Şiddet mağduru seks işçilerinin, şiddet sonrası korunma ve destek mekanizmalarına erişimleri de son derece sınırlıdır. 6284 Sayılı **Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun**⁵⁹, tüm kadınlara karşı şiddetin önlenmesi ve şiddet mağduru kadınların korunma ve destek mekanizmalarına kolaylıkla erişebilmesi amacını taşımaktadır. İstanbul Sözleşmesi üzerinden oluşan ihtiyaç üzerine oluşturulan ve yürürlüğe giren 6284 Sayılı

58 Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6698.pdf>, Erişim Tarihi: 12.02.2017

59 Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120320-16.htm>, Erişim Tarihi: 12.02.2017

Kanun, kırılgan kadın gruplarına karşı şiddetin de önlenmesi ve hassas kadın gruplarının korunması amacıyla etkin şekilde kullanılmalıdır. Her ne kadar 6284 Sayılı Kanun'da hassas kadın gruplarına vurgu yapılmamış olsa da, kanunun uygulanmasında korunacak veya desteklenecek kadınlar arasında ayırım yapılamayacağını ifade etmektedir. Kanunun dayandığı İstanbul Sözleşmesi ise, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği gibi dezavantajlı grupların üyesi olan kadınlara şiddete karşı koruma ve destek mekanizmaları sunulurken ayrımcılık yapılamayacağı net bir şekilde ifade edilmektedir. Seks işçileri, translar, lezbiyenler ve biseksüeller gibi kırılgan kadın gruplarının maruz kaldıkları yoğun fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik şiddet sonrasında, başta sağlık hizmetleri olmak üzere tüm destek ve korunma mekanizmalarından diğer kadınlar gibi eşit şekilde faydalandırılmaları son derece önemlidir.

6284 Sayılı Kanun üzerinden yürürlüğe koyulan ve Şiddet Önleme ve İzleme Merkezlerinin işleyiş esaslarını detaylandıran Şiddet Önleme ve İzleme Yönetmelikleri Hakkında Yönetmelik ve yine ilgili kanun üzerinden yürürlüğe koyulan Kadın Konukevlerinin Açılması ve İşletilmesi Hakkında Yönetmelik, şiddet mağduru tüm kadınların barınma, psikososyal destek, sağlık bakım desteği, maddi destek ve ilgili yönlendirme hizmetlerinin detaylarından bahsetmektedir. Kadın seks işçilerine de bu bağlamda hizmet sunması beklenen konukevleri ve şiddet önleme ve izleme merkezlerinin önemli bir kısmının seks işçisi yapan kadınlara eşit destek hizmetlerini sunmadığı alanda çalışan sivil toplum kuruluşları ile ilgili yetkililerin raporlarından bilinmektedir. Birçok trans kadın seks işçisi ise, cinsiyet geçiş süreçlerini tamamlamadıkları ve mavi kimlik sahibi oldukları için kadın konukevlerine alınmamakta ve ilgili destek hizmetlerinden faydalanamamaktadır. Bu durum, seks işçilerinin şiddet sonrası korunma ve destek mekanizmalarından eşit şekilde faydalanamaması ile sonuçlanmaktadır. Bu eşitsizlik, şiddet mağduru seks işçilerinin şiddet sonrası sağlık hizmetlerine erişimde zorluklar yaşaması anlamına gelmektedir.

4.

TEMEL OLUŞTURAN BİR ÖNEMLİ ÖRNEK:

SEKS İŞÇİLERİNE YÖNELİK KAPSAMLI
HIV/CYBE PROGRAMLARININ
UYGULANMASI

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA), Birleşmiş Milletler AIDS Ortak Programı (UNAIDS), Birleşmiş Milletler Kalkınma Ajansı (UNDP), Dünya Bankası ve Küresel Seks İşçiliği Projeleri Ağı (NSWP), 2013 yılında **Seks İşçilerine Yönelik Kapsamlı HIV/CYBE Programlarının Uygulanması: İşbirliği Odaklı Müdahalelere Dayalı Uygulanabilir Yaklaşımlar**⁶⁰ başlıklı bir uygulama aracı yayınladı. Bu araç, Dünya Sağlık Örgütü'nün izniyle ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu Türkiye Ülke Ofisi'nin finansal desteği ile, Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği tarafından 2017 yılında İngilizce'den Türkçe'ye çevrildi⁶¹.

Seks işçileri, enfeksiyon bulaşının ilk ortaya çıktığı günden bu yana HIV'den en çok etkilenen nüfus grupları arasında yer almıştır. HIV yaygınlığı, seks işçileri arasında genel nüfusa kıyasla çok daha yüksektir. Bu durumun, seks işçilerinin güvenliksiz ve sağlıksız çalışma ortamlarında çalışmaya itilmesi, seks işçiliğinin ve sektöre ilişkin fiillerin yasalarla suç olarak tanımlanması, seks işçilerine karşı damgalanmanın, ayrımcılığın ve şiddetin yüksekliği, seks işçilerinin cinsel sağlık hizmetleri başta olmak üzere genel sağlık hizmetlerine erişimlerinde ciddi engellerle karşılaşması gibi nedenlerle ortaya çıktığı bilinmektedir.

HIV bulaşının önlenmesi hususunda HIV'in ilk teşhis edildiği dönemden bu yana ciddi değişimler gözlemlenmiştir. HIV müdahalelerinin gelişiminde, özellikle anahtar nüfus grupları dikkate alındığında, seks işçileri gibi grupların da içerisinde bulunduğu müdahale yöntemlerinin geliştirilmemiş olması ciddi bir risk faktörü olarak önümüzde durmaktadır.

Seks işçilerinin de tüm diğer vatandaşlar gibi ulaşılabilir en yüksek kalitedeki sağlık hizmetlerinden faydalanma hakkının bulunduğu kabul edilirse, bu grubun üyelerinin ve temsilcilerinin HIV önleme çalışmalarında tüm diğer paydaşlar ile birlikte tasarlayan, yöneten ve uygulayan olarak var olması gerektiği

60 Seks İşçilerine Yönelik Kapsamlı HIV/CYBE Programlarının Uygulanması, http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/90000/1/9789241506182_eng.pdf?ua=1, Erişim Tarihi: 13.02.2017.

61 Yayının Türkçe versiyonunun basılı kopyaları için Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği'ne ulaşınız: 03124192991; 05389734800; kirmizisemsiye@kirmizisemsiye.org

kabul edilmelidir. Aksi yönde geliştirilen politikalar, seks işçileri de dahil olmak üzere, damar içi madde kullanıcıları, erkeklerle seks yapan erkekler ve translar gibi anahtar nüfus gruplarının önleme, test, tedavi, bakım ve destek mekanizmalarına erişimlerini ne yazık ki tesis edememektedir.

2013'te yayınlanan ve kısaca Seks İşçileri İçin Uygulama Aracı (SWIT) olarak bilinen yayın, yukarıda dile getirilen ve seks işçilerine yönelik geliştirilmiş veya geliştirilmesi planlanan HIV/CYBE programlarının en etkin şekilde oluşturulması ve uygulanması amacı ile sağlık politika geliştiricileri ve yöneticileri, sağlık hizmet sunucuları, sivil toplum kuruluşları ve diğer paydaşlara yönelik geliştirilmiştir.

2012 yılında Dünya Sağlık Örgütü (WHO), Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA), Birleşmiş Milletler AIDS Ortak Programı (UNAIDS) ve Küresel Seks İşçiliği Projeleri Ağı (NSWP) tarafından **Düşük ve Orta Gelirli Ülkelerdeki Seks İşçilerinde HIV ve Diğer Cinsel Yolla Bulaşan Enfeksiyonların Önlenmesi ve Tedavisi**⁶² başlıklı bir tavsiye belgesi geliştirilmiştir. Kısaca 2012 Tavsiyeleri olarak bilinen bu belge, 2013'te yayınlanan Seks İşçileri İçin Uygulama Aracı'nın temelini oluşturmuştur. 2012 Tavsiyeleri'nin yayınlanması ile birlikte birçok paydaş, bu tavsiyelerin somut olarak ne şekilde uygulanabileceğine dair sorular sormuş ve bilgi ihtiyacını ifade etmiştir. Dolayısıyla, Seks İşçileri İçin Uygulama Aracı oluşturulmuştur. Bu araçta, 2012 Tavsiyeleri'nin uygulanması sürecinde ilgili paydaşlar tarafından dikkate alınması gereken teknik hususlar, birçok ülkeden iyi uygulama örnekleri, karşılaşılabilecek zorluklara karşı geliştirilmesi gereken stratejiler ve benzeri birçok detay yer almaktadır.

2012 Tavsiyeleri; Tavsiyeler, İnceleme, Gelişim ve Değerlendirmenin Derecelendirilmesi (GRADE) metodolojisi uyarınca teknik ve kanıta dayalı tavsiyeler içerdiği gibi, iyi uygulamalar için tavsiyeleri de barındırmaktadır. Kanıta dayalı

62 2012 Tavsiyeleri, http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/77745/1/9789241504744_eng.pdf?ua=1, Erişim Tarihi: 13.02.2017

tavsiyeler, sadece bilimsel kanıtlarla değil, aynı zamanda dünyanın dört bir yanındaki seks işçilerinin gerçek hayat deneyimleri ile de desteklenmektedir. İyi uygulama tavsiyeleri, sağduyu, etik kurallar ve insan hakları ilkelerinden türetilen bir yaklaşımla ortaya konmaktadır.

Seks işçileri ile geniş kapsamlı HIV/CYBE programlarının uygulanmasına yönelik ilkeler şunlardır:

- a) **Topluluğu güçlendirme**, seks işçilerinin sağlık, insan hakları ve refah konularında karşı karşıya kaldıkları yapısal kısıtlamalara karşı kendi başlarına eyleme geçmelerini sağlamak ve HIV ile enfekte olma riskini azaltmak için hizmetlere erişimlerini güçlendirmek için desteklenmeleridir.
- b) Programların tasarlanması, uygulanması, denetimi ve değerlendirilmesinde topluluğun katılımı ve liderliği de önem arz etmektedir. **Katılım ve liderlik**, programların fayda sağlayacağı kişilerle güven ilişkisinin oluşturulmasına, programların daha kapsamlı ve seks işçilerinin ihtiyaçlarına daha uyumlu hale getirilmesine ve HIV'in önlenmesi ile seks işçileri için daha olumlu ortamların sağlanmasına yardımcı olduğu bilinmektedir.
- c) Programlar **yapısal engelleri** dikkate almalıdır. Seks işçileri, sağlık hizmetlerine erişimlerini ve diğer haklarından faydalanmalarını engelleyen yasal, kültürel ve kurumsal etmenler hakkında ayrıntılı bilgiye sahiptir. Bu nedenle, seks işçilerinin bu engellerin aşılmasına yönelik stratejilerin geliştirilmesi ve uygulanması sürecine katılımı elzemdir.
- d) Programlar, gündelik hayattan ulusal politik gelişmelere dek **birçok seviyede etkili** olmalıdır. Programları hazırlayanların fon bulma, sağlık hizmeti, sosyal yardımlar, eğitim, yasal yaptırımlar ya da medya konularındaki bilgileri ve gelişmeleri takip etmeleri ve bunlara uygun programlar hazırlamaları önemlidir. Bütün bu alanlar, HIV/AIDS önleme programlarının yanı sıra seks işçilerinin gündelik hayatlarını da doğrudan etkilemektedir.

- e) Programların, seks işçilerinin tüm hizmet ihtiyaçlarını kapsamaları bakımından **bütünleyici** ve hizmet sunumunun koordinasyonu ve entegrasyonu için farklı yollar keşfetmesi bakımından **tamamlayıcı** olmalıdır. Programlar seks işçileri için mümkün olduğunca kolay erişilebilir ve etkili olmalıdır; ayrıca hizmet sunucularına somut yönlendirme noktaları oluşturabilmelidir.

2012 Tavsiyeleri kapsamında sunulan tavsiyeler şunlardır:

- a) Tüm ülkeler, seks işçiliğini suç olmaktan çıkaracak mevzuat örnekleri geliştirmeli ve seks işçilerine karşı kanun ve yönetmeliklerin adaletsiz bir şekilde uygulanmasını önlemelidir.
- b) Hükümetler, seks işçilerinin haklarından yararlanabilmeleri ve HIV/AIDS'in etkilerine yönelik savunmasızlıklarını azaltmak adına, seks işçilerine karşı ayrımcılık, şiddet ve diğer hak ihlallerine karşı korumalı; bunu gerçekleştirebilmek için koruyucu kanunlar oluşturmalıdır. Oluşturulacak kanunlar ve diğer mevzuat örnekleri, seks işçilerinin sağlık hizmetleri, sosyal hizmetler ve maddi destek hizmetlerine erişimlerini kolaylaştırıcı bir özelliğe sahip olmalıdır.
- c) Sağlık hizmetleri tasarlanırken ve uygulanırken, damgalanma, ayrımcılık ve kötü muamele karşıtı bir sağlık hakkı perspektifi benimsenmelidir. Bu hizmetlerin, seks işçilerinin hassasiyetlerine uygun, kabul edilebilir ve erişilebilir olmasına özen gösterilmelidir.
- d) Seks işçilerine karşı çeşitli şekillerde ortaya çıkan şiddet, HIV önleme çalışmalarını engelleyen bir risk faktörüdür ve engellenmelidir. Şiddetin önlenmesi ve seks işçilerinin şiddete karşı korunması için oluşturulacak yasal ve fiili politikaların seks işçileri örgütlerinin temsilcileri ile birlikte tasarlanması gerekmektedir.

İlgili belgede yer alan yönlendirici ve kanıta dayalı tavsiyeler ise şunlardır:

- a) Seks işçileri topluluklarının HIV ile mücadelesi pekiştirmek adına detaylı bir müdahale paketi sunulmalıdır.

- b) Seks işçileri ile müşterileri arasında doğru ve devamlı bir kondom kullanımı teşvik çalışması yapılmalıdır.
- c) Kadın seks işçilerine asemptomatik CYBE'ler için periyodik tarama hizmeti sağlanmalıdır.
- d) Bulaş yaygınlığı ve sınırlı klinik hizmetlerin sözkonusu olduğu ortamlarda, kadın seks işçilerine asemptomatik CYBE'ler için PPT uygulanmalıdır.
- e) Seks işçilerine gönüllü HIV testi ve danışmanlığı sunulmalıdır.
- f) HIV ile yaşayan genel nüfusa yönelik antiretroviral terapinin (ART) kullanımı hakkında var olan Dünya Sağlık Örgütü tavsiyeleri seks işçileri için de kullanılmalıdır.
- g) Damariçi madde kullanan seks işçileri için zararın azaltılması hakkındaki mevcut Dünya Sağlık Örgütü tavsiyeleri kullanılmalıdır (özellikle opioid ikame tedavisi).
- h) Seks işçilerinin tamamlayıcı şekilde Hepatit B'ye karşı bağışıklık kazandırma stratejilerine dahil edilmelidir.

Seks İşçileri ile Kapsamlı HIV/CYBE Programlarının Uygulanması: İşbirliği Odaklı Müdahalelere Dayalı Uygulanabilir Yaklaşımlar adlı uygulama aracının altı bölümü bulunmaktadır. Bu bölümler şu şekildedir:

- a) Topluluğu Güçlendirme
- b) Seks İşçilerine Karşı Şiddet
- c) Topluluk Öncülüğündeki Hizmetler
- d) Kondom ve Kayganlaştırıcı Programlaması
- e) Klinik Hizmetler ve Destek Hizmetleri
- f) Program Yönetimi ve Kurumsal Kapasitenin Güçlendirilmesi

Etkili HIV/CYBE programlarının geliştirilmesinin önemli unsurlarından bir tanesi seks işçileri topluluğunun güçlendirilmesidir. Seks işçileri topluluklarının güçlendirilmesi çalışmalarının başarılı olabilmesi için, seks işçileri toplulukları ile birlikte çalışılması, seks işçileri öncülüğünde gerçekleştirilen gruplara erişimin sağlanması, seks işçileri kolektiflerinin geliştirilmesi ve güçlendirilmesi, yerel ihtiyaç ve koşullara uyumun sağlanması, insan hakları çerçevesinin teşvik edilmesi ve seks işçileri için olumlu ortamın oluşturulması gerekmektedir.

İkinci önemli unsur seks işçilerine karşı şiddetin önlenmesi ve seks işçilerinin şiddete karşı korunmasıdır. Seks işçilerine karşı şiddetin önlenmesi için seks işçileri topluluğunun güçlendirilmesi, seks işçilerinin adalet mekanizmalarına erişimlerinin geliştirilmesi, şiddetin önlenmesi hususunda reformların gerçekleştirilmesi amacıyla savunuculuk yapılması, kolluk kuvvetlerinin hesap verebilirliğinin artırılması, seks işçilerinin güvenliğinin tesis edilmesi, şiddet mağduru seks işçilerine yönelik sağlık hizmetlerinin eksiksiz sunulması, şiddet mağduru seks işçilerine yönelik psikososyal destek ve sosyal destek mekanizmalarının güçlendirilmesi gerekmektedir.

Üçüncü önemli unsur, topluluk önceliğindeki hizmetlerdir. Topluluk öncülüğündeki hizmetlerin geliştirilmesi ve uygulanması için topluluğa erişimin güçlendirilmesi gerekmektedir. Topluluk öncülüğündeki hizmetlerin sunulabilmesi için, öncelikle topluluğa etkin bir şekilde ulaşılabilmesi gerekmektedir. Bunun için, topluluğun makul bir şekilde haritalandırılması ve alana erişim stratejisinin seks işçileri ile birlikte tasarlanması gerekmektedir. Topluluğa erişim çalışmalarını yürütecek kişilerin, bizzat işin öznesi olan kişiler arasından seçilmesi ve mümkünse istihdam edilmesi son derece önemlidir. Alana erişim çalışmalarının süpervizyonunun da seks işçileri tarafından gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Alana erişim sürecinde, bir yandan da, alandaki topluluk üyelerine yönelik kondom ve kayganlaştırıcı dağıtımının gerçekleştirilmesi, HIV ve CYBE'ler ile ilgili danışmanlık hizmetinin sunulması veya seks işçilerinin gönüllü test ve danışmanlık hizmetlerine yönlendirilmesi, özellikle şiddet mağduru ve sağlık hizmetlerine erişimde ayrımcılık ve kötü muamele görmüş seks işçilerine hukuki

danışmanlık sunulması, ihtiyaç halinde seks işçilerine yönelik psikososyal destek hizmetlerinin sunulması veya bu hizmetleri sunabilecek hizmet birimlerine yönlendirilmeleri gerekmektedir.

Dördüncü önemli unsur, kondom ve kayganlaştırıcı programlamasına dairdir. Etkin bir şekilde kondom ve kayganlaştırıcı programlamasının gerçekleştirilebilmesi için seks işçilerine yönelik erişilebilir tedarik hizmetlerinin oluşturulması, çok aşamalı şekilde kondom ve kayganlaştırıcı teşvikinin gerçekleştirilmesi ve kondom ve kayganlaştırıcı temini ve kullanımı için olumlayıcı ortamın oluşturulması gerekmektedir. Programlamanın hedef kitleye doğru ve sürdürülebilir bir şekilde ulaşması için ise erkek ve trans seks işçileri ile özel bir programlama sisteminin geliştirilmesi, kondom ve kayganlaştırıcı müzakere stratejilerinin geliştirilmesi, seks işçilerinin müşterilerine yönelik de kondom ve kayganlaştırıcı programlarının oluşturulması ve de tüm toplumun üyelerinin de kondom ve kayganlaştırıcı tanıtımı programlarına dahil edilmesi elzemdir.

Beşinci önemli unsur klinik hizmetler ve destek hizmetleridir. Bu unsur ile ilişkili başlıklar şu şekildedir: a) gönüllü HIV testi ve danışmanlık hizmeti, b) antiretroviral terapi hizmeti, c) tüberküloz tedavi hizmetleri, d) damar içi madde kullanan seks işçileri için ek hizmetler, e) CYBE hizmetleri, f) cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetleri, g) ruh sağlığı hizmetleri.

Son önemli unsur ise program yönetimi ve kurumsal kapasitenin geliştirilmesidir. Alana erişim ve çeşitli türde hizmetlerin sunumu için etkin bir programlama sistemi geliştirilmelidir. Bu sistem, bir ülkede birden fazla seks işçiliği yapılan mekana yönelik geliştirilmeli, farklı seks işçiliği türlerini hedef almalı ve seks işçilerinin tümünün hassasiyetlerine cevap verebilir olmalıdır. Seks işçileri ile yürütülen etkili HIV/CYBE önleme programlarının yönetim programlarının desteklenmesi amacıyla, program standartları, veri gözetim sistemleri ve değerlendirme planları oluşturulmalı, program yönetim yapısı tanımlanmalı, program aşamalar halinde uygulanmalı, programın uygulanması aşamalarına seks işçileri dahil edilmeli ve alanda çalışacak personelin kapasitesi güçlendirilmelidir.

Program yönetimine ek olarak, seks işçileri kolektifleri veya seks işçileri gruplarının temsilcilerinin de sürece etkin katılımını sağlayabilmek ve kendilerinden istifade edebilmek maksadıyla, hem seks işçileri gruplarının temsilcilerinin hem de kolektiflerin bireysel ve kurumsal kapasitelerinin güçlendirilmesi gerekmektedir. Seks işçilerinin kolektiflerinin veya sivil toplum kuruluşlarının fon bulma, proje yazma, proje yönetme, savunuculuk yapma ve kurumsal kapasitelerini sürdürülebilir kılama çalışmalarına paydaşların sürekli ve anlamlı desteklerinin sağlanması gerekmektedir.

5.

ÖNCELİKLİ ADIMLAR

Bu el kitabında yer alan ilk dört bölüm, T. C. Sağlık Bakanlığı'nın seks işçilerine yönelik sağlık hizmeti yönetimi ve sunumu ile ilgili dikkate alınması gereken hususlara odaklanmıştır. T. C. vatandaşı olsun veya olmasın, Türkiye'de yaşayan ve çalışan seks işçilerinin cinsel sağlık ve üreme sağlığı durumu, seks işçilerinin sağlık hizmet ve bilgisine erişimlerinde karşılaştıkları engeller, seks işçiliği ile ilişkili ulusal ve uluslararası mevzuat ile yasal mevzuatın ve fiili politikaların yenilenmesi veya değiştirilmesi aşamalarında dikkate alınması gereken tavsiye kararları ve raporlar, seks işçilerine yönelik HIV/CYBE programlarının etkili ve sürdürülebilir bir şekilde geliştirilmesi ve uygulanması süreçlerinde hangi konulara dikkat edilmesi gerektiği ilk dört bölümde ele alınmıştır.

Seks işçilerinin cinsel sağlık ve üreme sağlığı durumuna ilişkin veriler ile seks işçilerine yönelik kaliteli ve erişilebilir sağlık hizmetinin sunulabilmesi için ne tür politikaların geliştirilmesi gerektiği veya hangi uygulamaların hayata sokulması gerektiğine dair ihtiyaçlar dikkate alındığında, aşağıdaki temel alanlara odaklanılması gerekmektedir.⁶³

63 Öncelikli adımların yoğunlaşacağı temel konuların belirlenmesi aşamalarında, Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği'nin Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu Türkiye Ofisi'nin finansal desteği ile hazırladığı "Türkiye'de Seks İşçilerinin Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Durumu: İhtiyaçlar ve Öneriler" başlıklı raporda yer alan sorun alanlarına cevaben ortaya çıkan önerilerden ve Küresel Seks İşçiliği Projeleri Ağı'na dünyanın her kıtasından üyelere danışılarak oluşturulan Seks İşçiliği, İnsan Hakları ve Hukuk Üzerine Mutabakat Metni'nde de yer alan hak alanlarında hükümetlere sunulan önerilerden faydalanılmıştır.

A. SEKS İŞÇİLİĞİ İLE İLİŞKİLİ MEVZUAT VE POLİTİKALARIN İYİLEŞTİRİLMESİ

Seks işçilerine yönelik sunulacak sağlık hizmetlerinin kalitesinin ve erişilebilirliğinin artırılması ve dolayısıyla genel sağlığın bu şekilde tesis edilebilmesi için seks işçiliği ile ilişkili mevzuatın ülkenin güncel koşullarına ve seks işçilerinin ihtiyaçlarına uygun şekilde yenilenmesi gerekmektedir.

Seks işçiliğinin veya seks işçiliği yapabilmek için sektördeki aktörlerin fiillerinin suç olarak tanımlanması ve bu kişilerin sürekli şekilde mevzuata dayanılarak cezalandırılması, seks işçilerinin sağlıksız ve güvenliksiz alanlarda çalışması anlamına gelmektedir. Seks işçiliğinin önlenmesi ve yasaklanması perspektifleri ile hazırlanan mevzuatın, seks işçilerinin cinsel sağlık ve üreme sağlığı dahil olmak üzere genel sağlığını olumsuz etkilediği, denetimsizliği arttırdığı ve seks işçilerinin sağlık bilgi ve hizmetlerine erişimini engellediği bilinmektedir.

Seks işçilerinin ve müşterileri dahil olmak üzere seks işçileri ile irtibatlı kişilerin sağlık durumunun iyileştirilebilmesi için seks işçiliğinin suç olmaktan çıkarılması gerekmektedir. T. C. Sağlık Bakanlığı'nın, seks işçiliği ile ilişkili mevzuatın oluşturulması veya yenilenmesi çalışmalarında birincil derecede belirleyici bir rolü bulunmaktadır. Başta Genelevler ve Genel Kadınların Tabi Olacağı Hükümler ile Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıklarla Mücadele Tüzüğü olmak üzere, Türk Ceza Kanunu, Kabahatler Kanunu ve benzeri diğer yasa, yönetmelik ve tüzüklerin değiştirilmesi veya yeniden düzenlenmesi aşamalarında T. C. Sağlık Bakanlığı'nın etkin rol oynaması ve seks işçilerini idari ve/veya cezai açılardan cezalandıracak yaklaşımlara karşı durması gerekmektedir.

T. C. Sağlık Bakanlığı'nın mevzuatın yenilenmesi çalışmalarında şu noktaları esas alarak bir yaklaşım geliştirmesi ve mevzuat oluşturma süreçlerinde etkili diğer resmi kurumları usulünce bilgilendirmesi gerekmektedir:

- a) Seks işçilerinin mahremiyet hakkına saygı duyulmalı ve özel hayatlarının gizliliğini ihlal eden her türlü uygulama mevzuattan çıkarılmalıdır.

- b) Seks işçilerine yönelik (ev baskınları, ev mühürlemeleri, idari para cezaları, vb.) kolluk kuvvetlerinin fiili baskısını ve keyfi uygulamalara izin veren yetki-sini arttıracak işlem örnekleri mevzuattan çıkarılmalıdır.
- c) Seks işçilerinin beden dokunulmazlığı, özel hayatın gizliliği ve kişisel bilgile-rinin korunması gibi temel haklarını ihlal eden zorla HIV/CYBE testine tabi tutulması ve test sonuçlarının kendi rızaları dışında birçok resmi makam ile paylaşılması uygulamalarına son verilmelidir.
- d) Seks işçilerinin genel sağlığın tesisi ve korunması noktasında tabi tutulması öngörülen test ve tedavilerin seks işçilerinin önceden bilgilendirilerek olu-şacak rızasına dayandırılması temel zorunluluk olmalıdır.
- e) Seks işçilerinin CYBE'ler noktasında denetim altında tutulması gereken va-tandaşlar olarak algılanmasına son verilmeli, seks işçilerinin de genel sağlı-ğın tesisi noktasında etkin aktörler olduklarının bilinciyle, kendilerine sürekli ve sürdürülebilir şekilde etkili cinsel sağlık ve üreme sağlığı eğitimleri sunul-malıdır.
- f) Seks işçilerinin ve müşterilerinin güvenli cinsel davranışlarının teşvik edil-mesi ve ekonomik giderlerinin seviyesinin makul bir düzeyde tutulabilmesi için kendilerine bir program dahilinde düzenli aralıklarla kondom temininde bulunulması gerekmektedir.
- g) Seks işçilerinin de bir parçası olduğu, danışmanlık sunduğu ve yönlendirici etkiye sahip olduğu HIV/CYBE önleme programları geliştirilmelidir.
- h) Seks işçilerinin kendi rızaları dışında görünürlüklerinin arttırılması ve çeşitli kişilere deşifre edilmesi yoluyla kendilerine yönelik tehlikelerin artmasına sebep olacak zorunlu kayıt altına alma sistemine son verilmelidir. Seks iş-çilerinin kendi rızaları ile kayıt altına alınması ve bu konuda zorlanmamala-rı gerekmektedir. Özellikle seks işçilerine yönelik toplumsal önyargılar ve damgalanmanın yüksek olduğu Türkiye gibi bir ülkede, seks işçilerine yö-

nelik her türlü damgalayıcı, ayrımcı ve şiddet içeren pratiğin önlenmesi için kendi rızaları dışında kayıt altına alınmalarını gerektirmektedir.

- i) Seks işçilerine yönelik sunulan hizmetlerin sadece cinsel yolla bulaşan enfeksiyonların kontrolü ve önlenmesi amacıyla sunulmaması gerekmektedir. Seks işçilerinin cinsel sağlık durumu kadar üreme sağlığı ve genel sağlığına da önem verilmesi ve bu maksatla seks işçilerinin hassasiyetlerine cevap verecek erişilebilirlik ve kalitede ruh sağlığı, işyeri güvenliği ve benzeri hizmetlerin sunulması gerekmektedir.
- j) Seks işçilerinin ağır bir işçilik biçimini gerçekleştirdikleri gerçekliği tanınmalı ve seks işçilerinin yıpranma payı dikkate alınarak emeklilik yaşı düzenlemesi yapılmalıdır. Seks işçilerinin asgari ücret sınırı üzerinden sigortalanmasına son verilmeli ve yaptıkları işten elde ettikleri geliri karşılayan ve çalışma koşullarının ağırlığına cevap veren bir sigortalama sistemine geçilmelidir.
- k) Kayıt içi alanda seks işçilerine yönelik genelev işletmecilerinin ekonomik istismarının önüne geçilmesi gerekmektedir. Genelev sahipleri veya işletmecilerinin seks işçilerini istismar etmelerine sebep olan muğlak düzenlemelere son verilmelidir. Seks işçilerinin sigortalarının doğrudan genelev patronlarının gelirleri içinden ödenmesi sağlanmalıdır.
- l) Seks işçilerine yönelik kolluk kuvvetlerinin fiziksel, cinsel, duygusal/psikolojik ve ekonomik istismarına son verilmeli ve seks işçilerinin kolluk kuvvetleri tarafından maruz kaldıkları hak ihlallerine karşı korunabilmeleri için önyargısız ve tarafsız bir şekilde tasarlanmış soruşturma mekanizmaları oluşturulmalıdır.
- m) Türk Ceza Kanunu'nun, yoğunlukla seks işçilerini hedef alacak şekilde kullanılan aracılık etmek, yer temin etmek, fuhşu yaygınlaştırmak veya fuhşa aracılık etmek maksadıyla reklam yapmak veya kişileri fuhşa teşvik etmek gibi muğlak şekilde tanımlanmış fiillerinin kaldırılması gerekmektedir. Yalnızca, kişilerin cebir, tehdit, hile, çaresizlikten faydalanma ve benzeri suç

fiilleri ile fuhşa teşviki, aracılık edilmesi veya yer temin edilmesi gibi hükümler suç kapsamında kalmalıdır. Yine TCK'da yer alan hayasızca hareketler ve müstehcenlik gibi muğlak şekilde tanımlanmış fiillerin suç kategorisinden çıkarılması gerekmektedir.

- n) Zührevi Hastalıklar ve Fuhuşla Mücadele Komisyonları gibi komisyonların ortadan kaldırılması; yerine seks işçilerinin sağlık ve insan hakları durumlarının iyileştirilmesini ve dolayısıyla genel sağlığın tesisini hedefleyen ve seks işçileri ile birlikte çalışan ve kendilerine hizmet sunan seks işçilerinin sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinin üyesi olduğu komisyonların kurulması gerekmektedir. Bu komisyonların, güvenlikçi bir yaklaşımdan ziyade sağlık hakkına erişim, genel sağlığın tesisi, temel insan hakları eksenli uygulamaların gerçekleştirilmesi gibi yaklaşımlarla faaliyet göstermesi sağlanmalıdır. Dolayısıyla, kolluk kuvvetlerinin seks işçiliğinin düzenleyici birimleri olarak benimsenmesine son verilmelidir. Sektörün düzenlenmesi, seks işçilerini de dahil eden ve seks işçilerine sağlık hizmetleri, sosyal hizmetler ve sosyal politikalar kapsamında destek sunan diğer kurumlar üzerinden şekillendirilmesi gerekmektedir.
- o) Seks işçiliği sektörü düzenlenirken, kadın ve erkek ayrımı üzerinden ilerlenmemelidir. Sektörde kadın, erkek ve trans seks işçileri çalışmaktadır ve yapılacak düzenlemelerin bu kişilerin ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi gerekmektedir. Seks işçiliği yapılabilecek mekanların çalışma koşullarının tasarlanması süreçlerinde cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ile cinsiyet ifadesi faktörlerine de dikkat edilmeli ve her vatandaşın ihtiyacı ve hassasiyetleri dikkate alınmalıdır.
- p) Çocukların ticari cinsel istismarı ve insan ticaretinin önlenmesi ve her iki alandaki mağdurların korunabilmesi amacıyla oluşturulan veya oluşturulacak mevzuat örneklerinin ve politikaların uygulanması esnasında bu alandaki mağdurları ve alanı iyi bilen seks işçilerinin görüşlerine başvurulmasını güvence altına alacak mekanizmaların oluşturulması gerekmektedir.

- q) Seks işçileri ile insan ticareti ve çocukların ticari cinsel istismarı konuları arasında net bir ayırım yapılmalı ve seks işçilerine yönelik insan ticareti veya çocukların ticari cinsel istismarının önlenmesi gerekçeleri ile yürütülen ve baskılayıcı karaktere sahip uygulamalara son verilmelidir.
- r) Seks işçiliği yapmayı bırakmayı isteyen kişilere yönelik etkili ve kişileri yeniden mağdur etmeyecek önlemlerin alınması gerekmektedir. Kişilerin seks işçiliğini bırakması sonrası ihtiyacını duyacağı barınma, maddi destek, psikososyal ve hukuki destek gibi destek biçimlerinin etkili bir şekilde kendilerine sunulması gerekmektedir.
- s) Göçmen, sığınmacı, mülteci veya geçici koruma altında bulunan kişilerin seks işçiliğinin cezalandırılmaması gerekmektedir. Bu kişilerden sektörden çıkmak isteyen kişiler var ise, kendilerine etkili destek mekanizmalarının sunulması ve tüm ihtiyaçlarının sağlanması gerekmektedir. Sektörde kalmak isteyenlerin ise, yaptıkları iş süresince her türlü şiddet ve ayrımcılığa karşı etkin şekilde korunmaları gerekmektedir.
- t) T. C. Sağlık Bakanlığı'nın, sektör ile ilgili düzenlemelerin tasarlanması, oluşturulması ve uygulanması aşamalarında yukarıda dile getirilen yaklaşımları takip ederek diğer paydaş bakanlıklarla koordinasyon içerisinde bulunması gerekmektedir.
- u) T. C. Sağlık Bakanlığı'nın seks işçiliği ile ilişkili mevzuatın yenilenmesi ve politikaların oluşturulması süreçlerinde HIV önleme programları ile seks işçilerinin sağlık bilgi ve hizmetlerine erişebilirliği konusunda iyi örnek oluşturan uygulamaları incelemesi, ulusal istişare toplantıları düzenlemesi ve kanıta dayalı bir tasarım sürecini işletmesi gerekmektedir.

B. AYRIMCILIK VE ŞİDDET KARŞITI MEVZUAT VE POLİTİKALARIN BENİMSENMESİ

Seks işçileri yoğun bir ayrımcılık ve şiddet döngüsü içerisinde. Dolayısıyla seks işçilerinin sadece yaptıkları iş üzerinden tanınmaları ve çalışma koşullarının hassasiyetler ve ihtiyaçlar noktasında düzenlenmesi yeterli olmayacaktır. Seks işçilerinin sağlık hizmetlerine erişimlerinin sağlanabilmesi, genel sağlığın tesis edilmesi, kamu düzeninin korunması için seks işçilerini hedef alan ayrımcılık ve şiddetle mutlaka mücadele edilmesi gerekmektedir.

Seks işçilerini hedef alan damgalanma, ayrımcılık ve şiddet yetkili birimler tarafından araştırılmalı, veriler toplanmalı ve ortaya çıkan bulgular üzerinden ayrımcılık ve şiddet karşıtı mevzuat ve politikalar geliştirilmelidir. Halihazırda yürürlükte olan ayrımcılık, şiddet ve nefret suçları karşıtı mevzuat yenilenmeli ve seks işçilerini hedef alan özel ayrımcılık ve şiddet türlerine karşı kendilerine güvence sunulmalıdır.

Ayrımcılık, şiddet ve nefret suçları karşıtı önlemlerin tasarlanması ve uygulanması aşamalarında seks işçilerinin özgün ihtiyaçlarını bilen ve kendilerine bu alanda destek sunan sivil toplum kuruluşları ile çalışılmalıdır.

C. YOKSULLUK VE SOSYAL GÜVENCESİZLİK İLE MÜCADELE

Seks işçileri, yoğun bir yoksulluk ve sosyal güvencesizlik zinciri içerisinde yaşamak zorundadır. Kayıt dışı alanın büyüklüğü, seks işçilerinin önemli bir çoğunluğunun yaptıkları işe rağmen sosyal güvenceye sahip olamamaları sonucunu doğurmaktadır. Sadece kayıtlı genelevlerle çalışan küçük bir azınlığın sosyal güvenceye erişim hakkı bulunmaktadır ve bu kesim de, sigorta primlerinin genelev sahiplerinin önemli bir kesimi tarafından ödenmemesi sebebiyle mağduriyet yaşamaktadır. Dolayısıyla hem kayıt içi alanda hem de kayıt dışı alanda seks işçileri sosyal güvence hakkına erişimde sorun yaşamaktadır. Bu durum, seks işçilerinin sağlık hizmetlerine erişimlerini engellemekte ve sağlık durumlarına zarar vermektedir.

Sosyal güvence hakkını düzenleyen kanun ve yönetmeliklerin tüm seks işçilerini kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Seks işçilerinin serbest meslek erbabı veya tek başına çalışan olarak kayıt altına alınması ve bunun kendi rızaları dahilinde gerçekleştirilmesi elzemdir.

Seks işçilerinin mecbur bırakıldıkları ve çeşitli sebeplerle ortaya çıkan yoksullukla da mücadele edilmesi son derece önemlidir. Bir yandan sosyal güvencesizlik, diğer yandan yoksulluk seks işçilerinin sağlık hizmetlerine erişimlerini ciddi bir şekilde engellemektedir. Tüm vatandaşlara sunulan sosyal politikalar kapsamındaki desteklerin seks işçilerine de eksiksiz sunulması son derece önemlidir. Bu minvalde, hem seks işçiliği ile ilişkili mevzuata hem de düşük gelirli veya yoksul vatandaşlara yönelik sunulacak hizmetleri düzenleyen mevzuata seks işçilerinin özgün ihtiyaçlarına cevap verilebilmesi maksadı ile gerekli maddeler eklenmelidir. Aynı zamanda Sosyal Güvenlik Kurumu ve İŞKUR gibi yetkili kurumların da seks işçilerinin hassasiyet ve ihtiyaçları konusunda farkındalıklarının arttırılması gerekmektedir.

Seks işçilerini yoksulluk ve sosyal güvencesizlik karşısında destekleyen, bu alanda savunuculuk yapan sivil toplum kuruluşlarının bu alanda yapılacak çalışmaların tasarlanması ve uygulanması süreçlerine aktif bir şekilde dahil edilmesi gerekmektedir.

D. SAĞLIK HİZMET SUNUCULARININ BİLİNÇLENDİRİLMESİ

Seks işçilerinin sağlık hizmetlerine erişimlerindeki en önemli unsurlardan bir tanesi, sağlık hizmet sunucularının seks işçilerinin ihtiyaç ve hassasiyetleri konularında bilgi sahibi olmasıdır. Seks işçilerinin tanıklıkları ve seks işçilerine çeşitli biçimlerde destek sunan sivil toplum kuruluşlarının raporları, seks işçilerinin sağlık hizmetlerine erişimlerinin önündeki en büyük engellerden bir tanesinin, sağlık hizmet sunucularının kendilerine yönelik damgalayıcı ve ayrımcı tutum ve davranışları olduğunu göstermektedir.

T. C. Sağlık Bakanlığı'nın, seks işçileri de dahil olmak üzere, anahtar nüfus gruplarının sağlık bilgi ve hizmetlerine erişimlerinde ortaya çıkan hassasiyetleri ve ihtiyaçları hususlarında sağlık hizmet sunucularına yönelik sürdürülebilir bir şekilde tasarlanmış eğitimler vermesi gerekmektedir. Sağlık hizmet sunucularının pozisyonlarına göre tasarlanması gereken bu eğitimlerin özellikle seks işçileri ile çalışan ve kendilerine destek sunan sivil toplum kuruluşları ile birlikte tasarlanması ve uygulanması elzemdir.

Sadece sağlık hizmet sunucularına yönelik meslek içi eğitimlerin gerçekleştirilmesi değil, tıp fakültelerinde verilen derslerin, seks işçileri gibi kırılgan toplumsal grupların üyelerinin sağlık hizmet ve bilgisine erişimlerinde ortaya çıkan hassasiyet ve ihtiyaçları da dahil edecek şekilde tasarlanması gerekmektedir.

E. SIVİL TOPLUM İLE İŞBİRLİĞİ

Seks işçileri gibi anahtar nüfus gruplarına yönelik geliştirilecek her türlü mevzuat ve politikanın, seks işçilerinin temel insan hakları ve sağlık durumlarının iyileştirilmesi konularında savunuculuk yapan ve seks işçilerine çeşitli biçimlerde destek sunan sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içerisinde gerçekleştirilmesi son derece önemlidir. Bu kuruluşlar, alanda çalışma yapan, seks işçilerinin ihtiyaçlarını ve taleplerini bilen ve de kamu kurumlarının az maliyetle hangi alanlarda daha hızlı çözüm üretebileceğini önerme yetkinliğine sahip kuruluşlardır. Dolayısıyla, seks işçileri ile çalışan sivil toplum kuruluşları ile birlikte çalışmak, kamu – STK işbirliğinin geliştirilmesi ve alana dair çözüm önerilerinin oluşturulması hususlarına her paydaşın fayda sağlayacağı bir yöntemdir.

Seks işçiliği ile ilişkili mevzuatın oluşturulması, yenilenmesi veya değiştirilmesi, seks işçilerine yönelik politikaların geliştirilmesi, uygulama yöntemlerinin belirlenmesi ve çeşitli hizmetlerin sunulması aşamalarında sivil toplum kuruluşları ile çalışılması gerekmektedir. Ancak, bu süreçlerde sivil toplum kuruluşları ile çalışmak, onları sadece danışma süreçlerine katmak anlamına gelmemelidir. Daha önceki bölümlerde detaylandırılan Seks İşçiliği Uygulama Aracı'nda da dile getirildiği üzere, kamu kurum ve kuruluşlarının etkili ve uygulanabilir HIV/CYBE programlarının geliştirilmesi sürecinde ilgili alanda çalışan sivil toplum kuruluşlarına hem teknik hem de finansal destek sunması önem arz etmektedir. Diğer bir deyişle, T. C. Sağlık Bakanlığı başta olmak üzere sağlık politikalarının uygulanması aşamalarında etkin olan kurum ve kuruluşların alandaki sivil toplum kuruluşlarıyla ortak projeler geliştirmesi ve uygulamayı birlikte yürütmesi gerekmektedir.

T. C. Sağlık Bakanlığı'nın, sivil toplum kuruluşları ile birlikte, seks işçilerine yönelik hizmetlerin iyileştirilmesini güvence altına almak amacıyla öncelikle alana erişim çalışmaları gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bakanlığın, diğer kamu kurumlarının da desteği ve onlarla koordinasyon içerisinde, alana erişim çalışması yürütmesi, seks işçilerini hem cinsel sağlık ve üreme sağlığı hem de genel sağlık hizmetleri konusunda bilgilendirmesi, hem de seks işçilerinin konuyla ilgili savunuculuk çalışması yapabilmesi için kapasitelerini güçlendirmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, bir yandan sivil toplum kuruluşları seks işçileri ile ilgili mevzuat ve politikaların geliştirilmesi konusunda danışma süreçlerine dahil edilirken, diğer yandan da sivil toplum kuruluşları ile alana dair ve politikaların ve uygulamaların geliştirilmesi maksadıyla ortak projeler yürütülmelidir.

F. KURUM İÇİ İYİLEŞTİRME ÇALIŞMALARI

T. C. Sağlık Bakanlığı'nın kurum içi iyileştirme çalışmaları gerçekleştirmesi gerekmektedir. Kurum teşkilat yapılanması içerisinde yer alan Türkiye Halk Sağlığı Kurumu, Kamu Hastaneleri Kurumu, Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Strateji Geliştirme Başkanlığı, Acil Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sağlık Araştırmaları Genel Müdürlüğü, Hukuk Müşavirliği, Sağlığın Geliştirilmesi Genel Müdürlüğü, Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü gibi birimlerdeki yetkililerin seks işçileri de dahil olmak üzere anahtar nüfus gruplarının ihtiyaçları, alandaki öneriler, sivil toplum kuruluşlarının konuyla ilgili çalışmaları, iyi uygulama örnekleri ve benzeri konularda farkındalığının artırılması gerekmektedir. Farkındalık artırıcı önlemlere ek olarak, seks işçilerini birincil derecede ilgilendiren politikaları geliştiren ve uygulayan T. C. Sağlık Bakanlığı birimlerinin, seks işçilerinin genel sağlık ve insan hakları durumunu iyileştirecek mevzuat iyileştirme ve politika geliştirme çalışmalarını gündemlerine alması gerekmektedir.

Seks işçileri ve diğer anahtar nüfus gruplarının sağlık hizmetlerine dair bilgi düzeyi düşüktür. Seks işçilerinin hizmetlere erişimlerinin önündeki en büyük engellerden biri de budur. Bu engelin ortadan kaldırılması için, seks işçileri ve diğer grupların sağlık hizmetleri ile ilgili bilgiye erişimlerini sağlayacak materyallerin geliştirilmesi ve sivil toplum ile işbirliği içerisinde alana erişim çalışmalarında dağıtılması gerekmektedir. Seks işçilerinin erişebileceği mecralarda (özet bilgi içeren web sayfası, broşür, vb.) seks işçilerinin hangi hizmetlerden hangi koşullarda faydalanabilecekleri açıklanmalıdır.

Seks işçilerinin sağlık hizmetlerine erişimlerinde karşılaştıkları damgalayıcı, ayrımcı ve kötü muamele içeren uygulamalar sonrası başvurabilecekleri mekanizmaların tanıtımının etkili bir şekilde yapılması gerekmektedir. T. C. Sağlık Bakanlığı'na bağlı ve ilgili konulardaki şikayetlerin yapılabileceği mekanizmaların bilgisinin seks işçilerine aktarılması gerekmektedir. Bu bilgi aktarımının seks işçilerinin sivil toplum kuruluşları ile birlikte gerçekleştirilmesi önemlidir.

G. KURUM DIŞI AKTÖRLERLE İLETİŞİM VE İŞBİRLİĞİ

Seks işçilerinin insan haklarının ve genel sağlık durumunun iyileştirilmesi çalışmaları, hem ülke içerisinde hem de ülke dışında T. C. Sağlık Bakanlığı'nın çok kapsamlı bir iletişim ve işbirliği koordinasyonu sağlamasını gerektirmektedir. Bir yandan ülke içerisinde konu ile ilgili çalışan sivil toplum kuruluşları ve kamu kurum ve kuruluşları ile irtibat halinde kalınırken, diğer yandan uluslararası alanda konuyla ilgili faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kurumlarla iletişimin güçlendirilmesi ve güncel çalışmaların takip edilmesi gerekmektedir.

Seks işçiliği ile ilişkili mevzuat ve politikaların iyileştirilmesi çalışmalarının gerçekleştirilebilmesi için T. C. Sağlık Bakanlığı'nın diğer bakanlıklar, üniversiteler, barolar, belediyeler, medya kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları ile iletişimi ve işbirliğini sağlaması ve güçlendirmesi gerekmektedir. Meseleye dair iyileştirmelerin yapılması, çok sektörlü ve çok disiplinli bir yaklaşımı önemli kılmaktadır.

Seks işçilerine yönelik hizmet sunumu ve yönetiminin geliştirilmesi için T. C. Sağlık Bakanlığı'nın uluslararası kurum ve kuruluşlarla da irtibat halinde kalması ve ortak çalışmalar gerçekleştirmesi önem kazanmaktadır. Özellikle devletlerarası kurumların seks işçiliği konusu ile ilgili ortaya koyduğu tutum ve politikaların, Birleşmiş Milletler gibi kurumların ilgili birimlerinin ürettiği raporlar ve tavsiye metinlerinin ve konuyla ilgili çalışan uluslararası sivil toplum kuruluşlarının raporlarının ülkenin özgün koşulları kapsamında değerlendirilmesi son derece önemlidir. Bakanlığın, konu ile ilgili yürütmesi elzem olan istişare süreçlerinde bu gibi kurum ve kuruluşların görüşlerine başvurulması da önemlidir.

6.

EKLER

A. ULUSAL MEVZUAT ÖRNEKLERİ

T. C. Anayasası, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf>

Umumi Hıfzısıhha Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.1593.pdf>

Türk Ceza Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>

Kabahatler Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5326.pdf>

Karayolları Trafik Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2918.pdf>

Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.2559.pdf>

Jandarma Teşkilatı Görev ve Yetkileri Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2803.pdf>

İl Özel İdaresi Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5302.pdf>

Büyükşehir Belediyesi Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf>

Belediye Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf>

İmar Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3194.pdf>, Erişim Tarihi: 12.02.2017

Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5510.pdf>

Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6698.pdf>

Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120320-16.htm>

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_kanun.pdf

Aile Hekimliği Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5258.pdf>

Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşların Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/4.5.663.pdf>

Genelevler ve Genel Kadınların Tabi Olacağı Hükümler ile Fuhuş Yüzünden Bulaşan Zührevi Hastalıkla Mücadele Tüzüğü, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/2.4.5984.pdf>

Jandarma Teşkilatı Görev ve Yetkileri Yönetmeliği, http://www.jandarma.gov.tr/kriminal/turkish_internet/anasayfa/hukuki_dosyalar/5-%20jandarma%20

[te%C5%9Fkilat%20g%C3%B6rev%20ve%20yetkileri%20y%C3%B6netmeli%C4%9Fi.pdf](#)

İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelik, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/08/20050810-4.htm>

Açılması İzne Bağlı Yerlere Uygulanacak İşlemler Hakkında Yönetmelik, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/12/20031221.htm>

Hasta Hakları Yönetmeliği, <http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.aspx?MevzuatKod=7.5.4847&MevzuatIlski=0&sourceXmlSearch=Hasta%20Haklar%C4%B1>

T. C. Sağlık Bakanlığı Stratejik Planı (2013 - 2017), <https://sgb.saglik.gov.tr/content/files/stratejikplan20132017/index.html>

B. ULUSLARARASI MEVZUAT ÖRNEKLERİ

Birleşmiş Milletler Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi, <http://www.danistay.gov.tr/upload/insanhaklarievrenselbeyannamesi.pdf>

Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, <https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/81204--Medeni-ve-Siyasi-Haklara-Iliskin-Uluslararası-Sozlesme.pdf>

Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/83-93.pdf>

Birleşmiş Milletler Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), https://www.unicef.org/turkey/cedaw/_gi18.html

111 No'lu ILO Sözleşmesi, http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C111

HIV ve AIDS Üzerine 200 No'lu ILO Tavsiye Kararı (200 No'lu), http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:R200

Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme, <http://www.goc.gov.tr/files/files/multec%C4%B1ler%C4%B1nhukuk%C4%B1statusune%C4%B1l%C4%B1sk%C4%B1nsozlesme.pdf>

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına İlişkin Uluslararası Sözleşme, https://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23e.html

Çocuk Satışı, Çocuk Fuhşu ve Çocuk Pornografisi İle İlgili İhtiyari Protokol, <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4755.html>

ILO 182 No'lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi, http://www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377311/lang--tr/index.htm

Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, <http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/suggam/sozlesmeler/B%C4%B0RLE%C5%9EM%C4%B0%C5%9E%20M%C4%BOLLETLER/227-%20S%C4%B1n%C4%B1ra-%C5%9Fan%20%C3%96rg%C3%Bct%C3%BC%20Su%C3%A7lara%20Kar%C5%9F%C4%B1%20BM%20S%C3%B6zlesmesi%20ve%20Ek%20Protokolleri%20.pdf>

İnsan Ticaretinin, Kadınların ve Çocukların Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol, <http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/suggam/sozlesmeler/B%C4%B0RLE%C5%9EM%C4%B0%C5%9E%20M%C4%BOLLETLER/227-%20S%C4%B1n%C4%B1ra%C5%9Fan%20%C3%96rg%C3%Bct%C3%BC%20Su%C3%A7lara%20Kar%C5%9F%C4%B1%20BM%20S%C3%B6zlesmesi%20ve%20Ek%20Protokolleri%20.pdf>

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Özel Oturumu, http://www.unaids.org/sites/default/files/sub_landing/files/aidsdeclaration_en_0.pdf

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Özel Oturumu, <http://www.un.org/ga/aidsmeeting2006>

BM Sağlık Hakkı Özel Raportörü'nün Raporu, <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/14session/A.HRC.14.20.pdf>

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, http://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf

İstanbul Sözleşmesi, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680462545>

Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi, <http://www.sck.gov.tr/usp/Avrupa%20Konseyi%20%C3%87ocuklar%C4%B1n%20Cinsel%20S%C3%B6m%C3%BCr%C3%BC%20ve%20%C4%B0stismara%20Kar%C5%9F%C4%B1%20Korunma%C4%B1%20S%C3%B6zle%C5%9Fmesi.pdf>

Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesi, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160407-16.pdf>

AGİT İnsan Ticareti ile Mücadele Eylem Planı, <http://www.osce.org/actionplan?download=true>

C. ULUSLARARASI KURUM VE KURULUŞLARIN RAPORLARI, TAVSİYE KARARLARI

Yogyakarta İlkeleri (Türkçe çeviri metni), http://www.rightsagenda.org/attachments/479_Yogyakarta%20İlkeleri.pdf

Seks İşçiliği, İnsan Hakları ve Hukuk Üzerine Mutabakat Metni, http://kirmizisemsiye.org/Dosyalar/consensus%20i%c3%a7%20sayfalar_%20Bask%c4%b1.pdf

BM Sağlık Hakkı Özel Raportörü'nün Raporu, <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/14session/A.HRC.14.20.pdf>

HIV/AIDS ve İnsan Hakları Üzerine Uluslar arası Rehber İlkeler, http://data.unaids.org/Publications/IRC-pub07/JC1252-InternGuidelines_en.pdf

Ban Ki-Moon'un 1 Aralık 2009 Dünya AIDS Günü Konuşması, <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=33111#.WJ8S7IVOLIU>

UNAIDS HIV ve Seks İşçiliği Üzerine Rehber İlkeler, http://www.unaids.org/sites/default/files/media_asset/JC2306_UNAIDS-guidance-note-HIV-sex-work_en_0.pdf

Riskler, Haklar ve Sağlık, <http://www.hivlawcommission.org/resources/report/Final-Report-Risks,Rights&Health-EN.pdf>

Seks İşçileri İle Kapsamlı HIV/CYBE Programlarının Uygulanması, http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/90000/1/9789241506182_eng.pdf?ua=1

Asya-Pasifik'te Seks İşçiliği ve Yasalar, <http://www.undp.org/content/dam/undp/library/hiv aids/English/HIV-2012-SexWorkAndLaw.pdf>

Seks İşçilerine Yönelik Kapsamlı HIV/CYBE Programlarının Uygulanması, http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/90000/1/9789241506182_eng.pdf?ua=1

2012 Tavsiyeleri, http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/77745/1/9789241504744_eng.pdf?ua=1

D. ULUSAL DURUM İLE İLGİLİ KAYNAKLAR

Türkiye'de Seks İşçilerinin Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Durumu: İhtiyaçlar ve Öneriler, <http://kirmizisemsiye.org/Dosyalar/Cinselsaglikihtiyaclaroneriler.pdf>

Türkiye'de Trans Olmak: Damgalanma, Ayrımcılık ve Şiddet, <http://kirmizisemsiye.org/Dosyalar/T%c3%bcrkiye'de%20Trans%20Olmak%20-%20>

[D%c4%b1%c5%9flanma,%20Ayr%c4%b1mc%c4%b1l%c4%b1k%20ve%20%c5%9eiddet%20F%c4%b0NAL.pdf](http://kirmizisemsiye.org/Dosyalar/tvt_web.pdf)

Transfobiye Karşı Trans-Saygı, http://kirmizisemsiye.org/Dosyalar/tvt_web.pdf

Kayıtlı Alanda Kayıtsız Soygun: Trans Seks İşçilerine Karşı Bir Vergilendirme Aracı Olarak İdari Para Cezaları, <http://kirmizisemsiye.org/Dosyalar/KayitsizAlanda-KayitliSoygun.pdf>

Görünmeyen Gerçeklik: Eşcinsel ve Biseksüel Erkek Seks İşçileri – Bir Ön Çalışma, <http://kirmizisemsiye.org/Dosyalar/GorunmeyenGerceklik.pdf>

Sınırlı Adalet: Hak İhlali Mağduru Trans Kadın Seks İşçilerine Yönelik Hukuki Destek Raporu, http://kirmizisemsiye.org/Dosyalar/s%c4%b1n%c4%b1rl%c4%b1%20adalet_bask%c4%b1.pdf

Türkiye'de Yaşayan Trans Kadın Seks İşçilerine Karşı Şiddet: Görünmezlik ve Cezasızlık Kışkıracında Bir Varoluş Mücadelesi, <http://kirmizisemsiye.org/Dosyalar/ANKET%20%c5%9e%c4%b0DET%20RAPORU%202014.pdf>

O Kadınlar: Türkiye'de Yaşayan Trans Kadınların Dilinden Şiddet Hikayeleri, <http://kirmizisemsiye.org/Dosyalar/O%20KADINLAR.pdf>

Erkek Seks İşçilerinin İhtiyaç ve Hakları, http://kirmizisemsiye.org/Dosyalar/erkek_i-%c3%a7%20sayfalar_BASKI.pdf

Trans Seks İşçilerinin İhtiyaç ve Hakları,

http://kirmizisemsiye.org/Dosyalar/trans%20i%c3%a7%20sayfalar_BASKI.pdf

Seks İşçileri İle Kapsamlı HIV/CYBE Programlarının Uygulanması: İşbirliği Odaklı Müdahalelere Dayalı Uygulanabilir Yaklaşımlar (Türkçe, 2017; basılı kopyalar Kırmızı Şemsiye'den temin edilebilir)

Seks İşçiliği ve Yasalar: Türkiye'de Yasaların Seks İşçilerine Etkileri ve Öneriler (2011, İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı)

